

Istraživanje novih muzeja u Zagrebu u svjetlu pojma paramuzej i zakonski određene muzejske djelatnosti

Pavlović, Marko

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:308188>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-03**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti

Katedra za muzeologiju i upravljanje baštinom

**Istraživanje novih muzeja u Zagrebu u svjetlu pojma paramuzej i zakonski
određene muzejske djelatnosti**

Diplomski rad

Mentor/ica: dr.sc. Žarka Vujić

Student /ica: Marko Pavlović

Zagreb, rujan, 2022

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenom i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

(potpis)

Sadržaj

1. UVOD	4
2. POVIJEST MUZEJA.....	3
3. DEFINICIJA MUZEJA.....	12
4. POJAM PARAMUZEJA I MOGU LI SE NOVI ZAGREBAČKI MUZEJI PROMOTRITI U NJEGOVOU SVJETLU	18
5. AKREDITACIJA/REGISTRACIJA MUZEJA	22
6. NOVI MUZEJI U ZAGREBU - PARAMUZEJI ILI MUZEJI KOJI POTPUNO OBAVLJAJU MUZEJSKU DJELATNOST?	26
6.1. MUZEJ PREKINUTIH VEZA	26
6.2. MUZEJ ILUZIJA.....	31
6.3. MUZEJ 80-IH	33
6.4. MUZEJ MAMURLUKA	36
6.5. MUZEJ ČOKOLADE	39
6.6. MUZEJ KANABISA.....	42
6.7. MUZEJ GLJIVA.....	44
6.8. BACKO MINI EXPRESS - MUZEJ MINI VLAKOVA	47
6.9. MUZEJ TORTURE	50
6.10. MUZEJ RATNIH FOTOGRAFIJA.....	52
6.11. MUZEJ NOVOG VALA.....	53
7. ZAKLJUČAK.....	56
8. POPIS LITERATURE	60
8.1. POPIS MREŽNIH IZVORA	61
8.2. PRILOG – PITANJA ZA STRUKTURIRANI INTERVJU	64
SAŽETAK.....	65
SUMMARY.....	66

1. UVOD

Na području grada Zagreba danas postoji nekoliko novijih tematskih muzeja koji se po mnogočemu razlikuju od tradicionalnih muzeja. Ponekad ih muzejski stručnjaci obuhvaćaju pod neslužbeni pojam paramuzej. Tih muzeja je kako u svijetu tako i u Hrvatskoj sve više u posljednja tri desetljeća. Njihova glavna karakteristika je što su orijentirani uglavnom na privlačenje što većeg broja posjetitelja zbog zarade. Izlažu predmete različitog karaktera te se po građi toliko razlikuju da ih je po toj odrednici teško uopće obuhvatiti pod nekakav zajednički naziv. Postavlja se pitanje mogu li se oni uopće nazivati muzejima te bi li ih bilo prikladnije nazivati paramuzejima ili nekim drugim nazivom. Moj glavni razlog odabira ove teme je osobni interes za ove muzeje koji su posebno popularni među mladima. Želim na objektivan način prikazati kako oni funkcioniraju te kako se uklapaju u muzejsku zajednicu.

Teoretičari muzeologije i muzejski praktičari konstantno preispituju pojam muzeja i što čini muzejsku ustanovu te iz tog razloga smatram da je potrebno istražiti te definirati spomenute muzeje u našoj blizini. Kroz ovaj diplomski rad planiram dati pregled povijesti razvoja muzeja od prvih civilizacija do danas kroz koju se može vidjeti kako se taj pojam koristio te odakle potječe. Nakon razvoja muzeologije kao znanosti velika pozornost se posvetila definiranju muzeja. Shodno tome, dio rada bit će posvećen razvoju definicija muzeja i onoj trenutnoj te će se kroz ostatak rada vidjeti koliko je ona primjenjiva na muzeje analizirane u ovom radu. Tijekom rada posvetit ću se nastanku i analizi pojma paramuzej te viđenju tog termina iz različitih perspektiva. Rad će se baviti i potrebom vrednovanja muzeja, odnosno procesom akreditacije (SAD) / registracije (europski muzeji) te kako ga primijeniti na muzeje u Hrvatskoj. Iz razloga što se muzeji analizirani u ovom radu međusobno znatno razlikuju, svaki od njih biti će predstavljen individualno. Jednako tako, pokušat ću problematizirati ulogu ovih muzeja u društvu iz perspektive njihovih osnivača i perspektive članova muzejske zajednice. Prilikom analize ovih

muzeja koristit ću znanstvenu literaturu ako je dostupna te internetske izvore poput web stranice pojedinog muzeja ili članaka iz medija. Također, nastojat ću provesti strukturirani intervju s osnivačima i vlasnicima ili djelatnicima svakog od spomenutih novih muzeja. Radom ću analizirati poslanje, djelatnost, ali i ciljanu publiku ovih muzeja te kako se po ovim odrednicama ovi muzeji razlikuju od ostalih muzeja. Posvetit ću pozornost i modelu (samo)financiranja tih muzeja, ne samo preko ulaznica već i razvijanjem i prodajom ostalih muzejskih proizvoda i usluga, korištenjem muzejskih trgovina te ugostiteljskih objekata poput kafića. Posebno ću se osvrnuti na utjecaj pandemije Covid-19 na spomenute muzeje koji su zasigurno više osjetili posljedice pandemije nego drugi muzeji. Nadalje, prilikom analize ovih muzeja dotaknut ću se i potresa u Zagrebu u ožujku i prosincu 2020. te kakve su posljedice oni uzrokovali muzejima u ovom radu.

Naposljetku, iznijet ću sve zaključke vezane za ove muzeje i njihov način poslovanja te pokušati razjasniti razliku između tradicionalnih muzeja i novih tematskih koji se u literaturi ponekad nazivaju i paramuzejima.

2. POVIJEST MUZEJA

Definicija i uloga muzeja se konstantno mijenjala kroz povijest kao što će se mijenjati i u budućnosti. Da bismo definirali muzej u sadašnjosti potrebno je sagledati povijest muzeja kao institucije. Od velike važnosti je razumijevanje procesa u prošlosti koji su doveli do razvijanja ideje o sabiranju i čuvanju predmeta koji svjedoče o ljudima. Također, ti procesi su doveli i do vrednovanja čuvanih predmeta te prenošenja poruka preko njih. Čovjek oduvijek ima potrebu prikupljati i davati značenje predmetima, ali nije oduvijek imao potrebu za prostorom u kojem će ih čuvati te izlagati.¹

Prvi poznati pisani podaci o umjetničkoj zbirci su iz 1176. godine pr. Kr., te govore da se u hramu u gradu Suzi u Iranu čuvalo ukradeno blago iz Babilona. Dakle, prema nekim izvorima prve zbirke bile su plod pljačkaških ratnih kampanja te su pobjednici svoj plijen izlagali da pokažu svoju vladarsku moć i prestiž. Takve prirode su i grobnice egipatskih faraona te vladara Mikene. Većinom nisu bile umjetničkog karaktera već vrijedni predmeti koji su se čuvali iz navedenih razloga. Takve zbirke nisu bile otvorene za javnost te se ne mogu smatrati muzejima. Civilizacije Bliskog istoka su prve čuvale umjetničke zbirke koje su za neke svečanosti najvjerojatnije bile otvorene za javnost. Jedna od takvih zbirki je iz 6. stoljeća pr. Kr. Babilonskog kralja Nabukodonosora II. koja je sadržavala kipove i reljefe stare preko 1000 godina. Perzijski glavni grad u 5. stoljeću pr. Kr. Perzepolis je u riznicama svojih palača čuvao ukradene grčke kipove te razne umjetnine.²

U antičkoj Grčkoj su također postojale javne umjetničke zbirke koje se mogu smatrati prototipovima muzeja i galerija. Privatno sabiranje umjetničkih djela se nije poticalo. Izložbeni prostori u Ateni nalazili su se uz akropolu te ispod Partenona, a najviše su se izlagale slike i skulpture. Velik broj grčkih hramova je imao riznice gdje su se čuvali zavjetni darovi. One su imale čuvare koji su provodili nekakvu prvu formu dokumentacije i istraživanja tako što su zapisivali detaljne podatke o čuvanim predmetima. Na posebne svečanosti posebno izabrani darovi su se izlagali pučanstvu. U tome možemo, prema nekim muzeolozima, pronaći korijene povremene izložbe.³

Helenizam obilježavaju brojne promjene u političkom ekonomskom i društvenom životu. Također, obilježava ga i novi smjer u umjetnosti. Helenistička umjetnost i ideje se šire diljem

¹ I. MAROEVIĆ, 1993., 18-19.

² I. MAROEVIĆ, 1993., 19.

³ I. MAROEVIĆ, 1993.,19-20.

Male Azije, Egipta, Grčke te preko južne Italije dolazi u kontakt s nadirućom rimskom civilizacijom. Aleksandrija u Egiptu bila je jedno od najvećih središta Aleksandrovog carstva. Egipatski vladar Ptolomej I. Soter. u Aleksandriji osniva centar kulture i znanosti *Museion*, sa bibliotekom početkom 3. st. pr. Kr. Posvećen je muzama, a nije čuvao umjetničke zbirke već prvenstveno knjige, minerale i prirodne vrijednosti. Imao je botanički i zoološki vrt, opservatorije i laboratorije. Bavio se većinom proučavanjem bliske prošlosti. U nazivu ovog znanstveno-istraživačkog centra nalazimo korijene naziva institucije muzeja. Zanimljivo je kako je on bio vezan prije svega uz funkciju istraživanja. U helenizmu se nastavlja tradicija smještanja umjetničkih zbirki u hramove kao što je *Homerion*, hram posvećen grčkom pjesniku Homeru. Sadržavao je kip pjesnika te razne statue, mozaike i slike koje su predstavljale njegova djela Ilijadu i Odiseju. To je ujedno bila i povijesna zbirka posvećena slavnoj grčkoj povijesnoj osobi. U Aleksandriji se također nalazio i gozbeni šator Ptolomeja II. sa kraljevskom zbirkom slika, statua i mnogih umjetnina. Ovaj šator, kao i Eskulapov hram na Kosu, bio je dostupan javnosti. Drugo važno središte helenističke civilizacije značajno za razvoj muzeja bio je Pergam u Maloj Aziji gdje je vladala dinastija Atalida poznata po osjećaju za umjetnost. Po uzoru na Aleksandriju Atal I. gradi knjižnicu punu kipova grčkih pisaca, filozofa i povjesničara. Imala je posebnu prostoriju koja je bila vjerojatno neka vrsta svečane sale za sastanke učenjaka i umjetnika. Sve ostale prostorije služile su kao čuvaonice predmeta. Ovaj šator, kao i Eskulapov hram na Kosu, bio je dostupan javnosti te možemo govoriti o helenizmu kao razdoblju prvih javnih zbirki. Vladajuća dinastija je i u svojoj palači imala svojevrsnu galeriju ili zbirku za izlaganje grčkih slika i skulptura preko koje se mogao proučavati razvoj grčke umjetnosti. Ta zbirka služila je kao ogledalo prošlosti te kao inspiracija suvremenim umjetnicima. To su počeci uporabe zbirki kao mjesta inspiracije. Dakle, možemo govoriti o helenizmu kao razdoblju zbirki koje su bile dostupne javnostima te služile za nešto više od prikaza ratnog plijena te moći vladara⁴, kao i razdoblju u kojem se centar *Museion* pojavio kao mjesto edukacije i istraživanja.

Rimska republika je svojim osvajanjima dolazila u kontakt sa helenističkom kulturom od koje preuzima mnoge značajke. Muzej je u rimsko vrijeme označavao mjesto koje je posvećeno muzama gdje se sastaju filozofi i učenjaci. Muzej još uvijek nije pojam koji se može vezati uz zbirke predmete. Velik broj grčkih, ali i etrurskih umjetnina je došao kao ratni plijen u posjed Rimljana u 3. stoljeću pr. Kr. Uskoro počinje i trend kolekcioniranja kod bogatih Rimljana koji sabiru predmete za svoje privatne zbirke. One su većinom bile

⁴ I. MAROEVIĆ, 1993., 20-21.

smještene u vilama i na imanjima utjecajnih građana kao što su bili Lukul i Kras. Spominju se i izložbe koje su izazivale divljenje naroda kao što je izložba umjetnina iz Sirakuze Klaudija Marcela. U 2. stoljeću pr. Kr. Metel gradi u Rimu trijem za smještaj umjetničkih zbirki za izlaganje plodova pobjede. U carsko doba ovaj trijem je služio kao javna umjetnička galerija u kojoj su građani Rima mogli se diviti umjetninama. U vrijeme antičkog Rima formira se određeno tržište umjetnina koje su koristili i poznavali moćni pojedinci. Carski kult te izuzetna moć careva poticala je veliku izgradnju kipova od plemenitih metala, bronce i mramora te slika koji slave careve. Također, nastao je i veliki trend kopiranja djela starih umjetnika te se carske palače, posjedi i hramovi pune umjetničkim zbirkama. Trajanov forum iz 2. stoljeća imao je obilježja povijesne zbirke zbog raznih prikaza Tračkog rata na statuama i stupovima te manjka religijskog značenja. Iz istog razdoblja značajna je i Hadrijanova vila u Tivoliju koja se može prema današnjim shvaćanjima smatrati muzejem na otvorenom. Sadržavala je umanjene verzije slavni građevina antike unutar određenog prostora. Iako muzeji još uvijek nisu postojali kao institucije, brojne rimske zbirke imale su neke karakteristike današnjih muzeja. Nadalje, vidljivi su i počeci estetskog vrednovanja predmeta.⁵

U srednjem vijeku muzej i dalje nije postojao kao institucija, već se nazire kroz sabiranje predmeta vezanih uz kršćanstvo. Od 7. stoljeća nastaju crkvene riznice te se predmeti najčešće čuvaju u samostanima. Većina tih predmeta bili su liturgijski, ali i relikvije koje su se čuvale u relikvijarima. Tijekom karolinške i otonske renesanse posebno se intenziviralo sabiranje predmeta od religijskog značenja, a posebno onih iz antike i ranokršćanskog perioda. Veliki utjecaj imao je Karlo Veliki koji većinski dio svoje pozamašne zbirke dijeli gradovima diljem carstva. Razlog tome je poticanje kulturne svijesti svojih podanika kao i podsjetnik na njegovu moć i utjecaj. Razdoblje razvijenog srednjeg vijeka i križarskih ratova obilježava ponovna značajnija pojava riznica sastavljenih od ratnog plijena. Najvažnije su riznice Crkve sv. Marka u Veneciji i Saint. Chapelle u Parizu. Te zbirke nemaju odlike duhovnosti koje su sadržavale zbirke sastavljene od relikvija. Kasni srednji vijek obilježava sekularizacija zbirki te nastanak sve većeg broja zbirki na dvorovima plemića. Dobar primjer je ona vojvode Berryja u Burgundiji koja sadrži relikvije, slike te raznolike umjetnine i prirodne rijetkosti za koje se vežu priče. Njegova zbirka smatra se i određenim mostom između srednjovjekovnih zbirki i znanstvenih kabineta novog vijeka. Tijekom srednjeg vijeka nije došlo do formiranja muzejske ustanove te su kriteriji sabiranja bili religijski ograničeni sve do pred kraj razdoblja.

⁵ I. MAROEVIĆ, 1993., 21-22.

Unatoč tome prisutan je određeni kontinuitet prikupljanja predmeta koji svjedoče o ljudskoj prošlosti te za ljude imaju značaj i značenje.⁶

Renesansa je vrijeme velikih društvenih promjena pa tako i u smislu stvaranja zbirki. To je razdoblje kada raste zanimanje za prošlost i očuvanje starina, a da nije izričito vezano uz neku religiju. Krajem 15. stoljeća prvi put se koristi riječ muzej da bi se označila neka umjetnička zbirka. Riječ je o zbirci Lorenza Medicija, odnosno o njegovoj kolekciji nazvanoj „Muzej kodeksa i umjetničkih gema“. Većinom se sabirao umjetnički materijal ili prirodoslovno-znanstveni materijal. Takva tradicija nastavila se kroz iduća 4 stoljeća sve do specijalističke podjele. Također, nastavio se ranije započet proces sekularizacije. Zbirke su se sabirale ne samo zbog očuvanja ljudske prošlosti, već i zbog aktivnog istraživanja. Većinom su bile privatne te su se povremeno izlagale javnosti. Glavna dva tipa zbirki su bile prinčevske i učenjačke zbirke. Prinčevske, plemićke zbirke su isticale moć vladara te bile privatnog karaktera, a učenjačke su većinom sadržavale prirodoslovni materijal te isticale čovjekovu dominaciju nad prirodom. Učenjačke su većinom bile istraživački orijentirane. U istom vremenskom periodu pojavljuje se i mecenatstvo. To je poticanje nadarenih pojedinaca i umjetnika kroz sponzorstvo i otkupljivanje njihovih djela za popunjavanje zbirki. Kroz mecenatstvo vidimo začetke vrednovanja suvremene umjetnosti. Mijenja se i stav crkve prema umjetnosti i starinama u čemu su veliku ulogu imali tadašnji pape koji uvode odredbe i zakone koji štite povijesne građevine i materijale nevezane uz kršćanstvo. U 16. stoljeću nastaju galerije kao izložbeni prostori za izlaganje slika i kipova. Umjetnine su ujedno bile i izlošci, ali i dio dekora nekih prostorija. Galerije još uvijek nisu bile prostori koji se isključivo koriste za izlaganje. Imućni građani, znanstvenici i plemstvo imaju prostorije koje se nazivaju kabinetima čudesa ili komorama rijetkosti. To je, prema nekim autorima, dio filozofije manirizma, svjetonazora i umjetničkog pravca koji potiče sakupljanje neobičnih predmeta te rivalstvo između sakupljača iz razloga što je zbirka smatrana jednim od mjerila moći. Renesansa je razdoblje od kada se zbirke predmeta počinju nazivati muzejom.⁷

Tijekom baroknog razdoblja u 17. stoljeću zbirke nazvane muzeji postaju žarišta kulture, a u 18. stoljeću se otvaraju javnosti kao institucije. Zbirke više nisu samo koncentrirane na jugu Europe već se šire na sjever u gradove poput Basela i Amsterdama te u Veliku Britaniju. Najtipičnije zbirke za ovo razdoblje su kraljevske zbirke koje služe za pokazivanje moći, ali i

⁶ I. MAROEVIĆ, 1993., 22-24.

⁷ I. MAROEVIĆ, 1993., 24-28.

za uživanje u njima.⁸ Određen broj kraljevskih zbirki je u 18. stoljeću bio dostupan javnosti, no one još uvijek nisu označavale javni muzej.⁹ Važan primjer modela tadašnjeg muzeja je Louvre u Francuskoj. Taj slavni muzej započeo je u 17. stoljeću spajanjem kraljevskih zbirki Luja XIV., dvije zbirke koje su pripadale kardinalima te jedne bankarske zbirke. Jedna od kardinalskih zbirki bila je tipični primjer ljubomornog gomilanja te strastvenog sabiranja pojedinca, dok je bankarova zbirka nastala s ciljem da je podijeli s drugima. Zbirka se nadopunila nasljeđivanjem, donacijama i oporukama.

Nastavile su se sabirati zbirke prirodnih rijetkosti te su zadržale sličnosti u odnosu na renesansu, a najvažnija inovacija je pojava čuvanja preparata. U Oxfordu se 1683. osniva prvi javni prirodoslovni muzej po nazivom „Ashmolean Museum“. Nastao je na temelju donacije Eliasa Ashmolea sveučilištu u Oxfordu koji je preuzeo privatnu zbirku Johna Tradescanta i njegovog sina. Sastojala se od biljaka, životinja, dragog kamenja, minerala, novca te raznih drugih predmeta. Vrijeme baroka je značajno za povijest muzeja jer tada nastaju prve pisane muzeološke rasprave. One nam otkrivaju tadašnji pogled na sabiranje, stvaranje i zaštitu zbirki. Zbirke su bile raznolike, a muzej se bavio proučavanjem materijalne kulture i prirodnih rijetkosti te povijesti i gospodarstva. U 17. stoljeću zbirke se počinju donirati gradovima za javno korištenje. Prvi takav muzej kabinet je Amerbach u Baselu. Kasnije i kraljevske zbirke postaju javne.

Primjer muzeja koji nije nastao na temelju neke kraljevske zbirke je British Museum u Londonu koji je 1753. otvoren za javnost. Primarni razlog njegovog osnutka su znanstvene svrhe, pogotovo u okviru prirodnih znanosti. On još uvijek nije bio uređen na osnovi znanstvene klasifikacije već je bilo prisutno gomilanje predmeta različitih kategorija. U 18. stoljeću započinju i vođene ture po Muzeju, a glavna motivacija posjetiteljima bilo je studiranje te unapređivanje određene profesije. Neznatan broj ljudi je posjećivao muzeje zbog vlastite edukacije. Kroz 17. i 18. stoljeće muzeji postaju mjesta koje teže racionalizmu te se udaljavaju od mašte i simbolike prijašnjih razdoblja.¹⁰

Kraj 18. stoljeća i Francuska revolucija donijeli su značajne promjene u svijetu muzeja. Započela je velika reorganizacija muzejskih institucija, regulacija ponašanja te uređenja prostora. Jedno od važnih obilježja ovog razdoblja je centralizacija zbirki. Muzej je u ono vrijeme u Francuskoj bio podređen politici čiji je cilj bio prikazati zaostalost i despotizam

⁸ I. MAROEVIĆ, 1993., 28.

⁹ T. BENNET, 1995., 26.

¹⁰ I. MAROEVIĆ, 1993., 28-33.

apsolutističkih vladara koji su svrgnuti s vlasti. Korišten je da slavi principe demokracije i vladavinu naroda kao i novonastalu Francusku republiku. Iz navedenih razloga je Louvre, koji je služio kao simbol moći francuske monarhije, transformiran u Muzej Republike te je 1793. otvoren za javnost.¹¹ Unatoč tome što je ovaj potez ograničio moć plemstva i crkve, omogućio je dominaciju industrijalaca i učenih imućnijih građana, prvenstveno muškaraca.¹² Osim što je služio kao određeno sredstvo propagande republikanske vlade, u Louvre je stizao velik broj umjetnina koje su bile ratni plijen Napoleonovih osvajanja. Stoga se Louvre 1803. reorganizira u Napoleonov muzej gdje se o zbirkama brinu kustosi. Diljem Europe po uzoru na Louvre osnivaju se javni muzeji. Također, nastaju i revolucionarni muzeji na temelju zaplijene, krađe i rekvizicija s ciljem poticanja naroda protiv bivšeg vladajućeg sustava. Vrijeme Francuske revolucije jako je značajno za muzeje jer se događa promjena balansa snaga između vladajućih i naroda. Velik broj novonastalih muzeja postaje javan i dostupan narodu, ali su i svojim sadržajem bliži općem puku. Nakon Napoleonovog poraza 1815. brojne ukradene umjetnine nisu vraćene izvornim vlasnicima kao ni zemljama iz kojih su otete. Javni muzeji te ideje demokratizacije muzeja proširile su se Europom unatoč Napoleonovom porazu. Nastaje i politička motivacija za posjet muzejima koji počinju odisati osjećajem zajedništva i zajedničkih nacionalnih kultura. Muzeji postaju provoditelji ideja nacionalizma.¹³ Javni muzej se, potaknut idejama Francuske revolucije, prvi put u modernom obliku javlja krajem 18. i početkom 19. stoljeća. Razvio se usporedno s drugim novim institucijama tog razdoblja, poput robnih kuća, te je bio odraz društvenih i političkih promjena. U tom smislu, kultura se sredinom 19. stoljeća koristila kao jedno od sredstava za vladanje pomoću kojeg vlada civilizira stanovništvo.¹⁴ Muzej se transformirao iz pojma koji se veže uz zbirke privatnog karaktera imućnih građana, znanstvenika i plemstva u javni društveni prostor. Pomoću tog prostora radnička klasa je bila izložena utjecaju srednje i visoke klase što je bilo nužno za njenu formaciju. Muzej nije više služio kao mjesto divljenja umjetninama ili zadovoljavanju znatiželje već kao mjesto reprezentacije. Prema tome, služio je kao mjesto za edukaciju građana te kao mjesto kulture i prosvjetljenja ljudi. Muzej je oblikovao posjetitelje na način da ih prilagodi modernom društvu te ponašanju.¹⁵ Ženama se u 19. stoljeću ne samo dopuštao posjet muzeju, već se i poticao za razliku od prošlih razdoblja kada su većinom morale biti u pratnji muškaraca te su bile nepoželjne. Unatoč tome, još

¹¹ I. MAROEVIĆ, 1993.

¹² N. STERNFELD et al., 2018., 36.

¹³ I. MAROEVIĆ, 1993., 34-36.

¹⁴ T. BENNET, 1995., 19., 89.

¹⁵ T. BENNET, 1995., 24-28.

uvijek nisu imale ni približno jednaku mogućnost zapošljavanja u muzejima.¹⁶ U 19. stoljeću muzej se počinje definirati kao javna ustanova te nastaje velik broj novih muzejskih zgrada za razliku od prijašnjih adaptacija baroknih građevina. Arhitektura reflektira promjenu iz zatvorenih izložbenih prostora prinčevskih ili sveučilišnih zbirki u prostor koji dozvoljava muzejima da djeluju kao instrumenti javne edukacije.¹⁷

U prvoj polovici 19. stoljeća pojavljuju se i razvijaju nove znanstvene discipline, prvenstveno arheologija što se odražava u specijalizaciji muzeja. Otvara se veliki broj arheoloških muzeja diljem Europe, pa tako i u Hrvatskoj gdje je 1820. osnovan Arheološki muzej u Splitu. Umjetnički muzeji i galerije nastavljaju baroknu podjelu na umjetničke i prirodoslovne zbirke, ali se većinom prestaju nazivati muzejima zbog toga što je muzej u 19. stoljeću označavao mjesto edukacije. Potaknuta zabrinutošću suvremenih slikara, stvorila se svijest o očuvanju suvremenih umjetničkih djela. Oni su promatrali muzeje i galerije kao mjesta koja ne potiču već suzbijaju modernu umjetnost i kreativnost te je od tada povijest suvremene umjetnosti dijelom stvarana van muzejske institucije. Ipak, u Njemačkoj, Engleskoj i Francuskoj javljaju se institucije koje prate razvoj umjetnosti svojim djelovanjem. U drugoj polovici 19. stoljeća nastaju muzeji za umjetnost i obrt koji svoje korijene imaju u umjetničkim zbirkama baroka koje su se čuvale u tehničkim i umjetničkim muzejima. Tehnički muzeji nastaju potaknuti razvojem tehnologije i raznih izuma, a njihova glavna namjena bila je edukacija te približavanje muzejskih predmeta svakodnevnom čovjeku. Prirodne rijetkosti počinju se čuvati u novonastalim prirodoslovnim muzejima što je karakteristično za ovaj period obilježen razdvajanjem zbirki. Muzeji se tijekom 19. stoljeća sve uže specijaliziraju prema znanstvenim disciplinama te tako nastaju povijesni, etnografski, antropološki i nacionalni muzeji potaknuti porastom nacionalizma i nastankom novih nacija. Praksa nastajanja novih vrsta muzeja nastavila se sve do danas, po nekim mišljenjima i nekontrolirano. Muzej 19. stoljeća je javna institucija edukacijskog, zaštitnog i znanstvenog karaktera, ovisan o znanstvenim disciplinama čiju građu zastupa.¹⁸ Muzej se tijekom 19. stoljeća ustanovio kao institucija koja nastoji biti jednako otvorena i dostupna svima te koja zastupa sve kulture i vrijednosti, iako to u praksi možda još uvijek nije bilo tako.¹⁹

Na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće nastaju pokreti usmjereni protiv muzeja predvođeni avangardnim umjetnicima koji vide muzej kao grobnicu umjetnosti te konzervativno mjesto

¹⁶ T. BENNET, 1995., 29-33.

¹⁷ T. BENNET, 1995., 94-95.

¹⁸ I. MAROEVIĆ, 1993., 36-42.

¹⁹ T. BENNET, 1995., 90.

koje sprječava napredak. Unatoč tome, muzej je, kako se čini, nepovratno ušao u ljudsko društvo te se nastavlja razvijati. Mnogi muzejski procesi započeti u prijašnjem stoljeću nastavili su se i u dvadesetom. Razvoj znanosti usmjeren je interdisciplinarnosti koja dovodi do nastajanja novih vrsta muzeja. Muzej kroz 20. stoljeće postaje medij prenošenja iskustava ljudske prošlosti u sadašnjost i budućnost na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj ili globalnoj razini. Muzejski predmeti 20. stoljeća pohranjivani su u zbirke te ih se može podijeliti na one koji su dio izložbe te one koji su u muzejskim čuvaonicama. Ne izlaže se više svaki predmet u muzeju, već se predmeti biraju za stalni postav ili za povremenu izložbu. Predmeti u čuvaonicama koriste se za istraživanje i zaštitu. Ovaj trend označava postepen kraj gomilanja predmeta u muzejima te početak organiziranja tematskih izložbi. Iako su svjetski ratovi pridonijeli razaranju brojne baštine, također su pridonijeli i razvoju tehnologije i promjenama u društvu koje su značajno utjecale na muzeje. U prvoj polovici 20. stoljeća zbirke su bile podređene tome da odgovaraju različitim ideologijama unutar kojih su djelovale, kao što su fašizam, nacizam te komunizam. Započinje i veća upotreba drugih medija za komunikaciju u muzeju poput fotografija. Taj proces se nastavlja u drugoj polovici stoljeća putem naprednijih medija poput računala, multimedije, interneta i društvenih medija. Muzeji postepeno šire opseg svojih komunikacijskih djelatnosti pomoću publikacija, suvenira te raznih pedagoških aktivnosti. Mijenja se i organizacija prostora unutar muzejskih zgrada. One sadržavaju izložbene prostore i prostore za publiku, prostore za osoblje te prostore za čuvanje i istraživanje predmeta. Time muzeji osiguravaju ispunjavanje svojih temeljnih funkcija, a koje počivaju na trima muzeološkim funkcijama: zaštiti, istraživanju te komunikaciji. Nakon Drugog svjetskog rata dolazi do procesa globalizacije koji potiče masovni turizam te omogućava laku dostupnost muzeja ljudima iz različitih kulturnih sredina. Muzeji su se počeli prilagođavati lokalnim zajednicama za čiju dobrobit djeluju, kao i povremenim posjetiteljima. Razvojem informacijske tehnologije muzeji se lakše povezuju jedni s drugima, kao što i lakše komuniciraju svoju baštinu preko novonastalih kanala. Sve više institucija ubraja se u muzeje, pa tako, između ostalih, i zoološki i botanički vrtovi.²⁰ Postojeći muzeji poput antropoloških i etnografskih se dalje dijele i specijaliziraju na uže djelatnosti. U Parizu nastaje Muzej čovjeka 1939, a također nastaju muzeji lova, ribarstva, igara, lutaka i prehrane vezani uz etnografiju i antropologiju. Tehnički muzeji nastavljaju razgranjivanje muzeja te tako nastaju Muzej znanosti i industrije u Chicagu, Muzej Henryja Forda u Greenfield Villageu, Muzej zraka i svemira i slični muzeji potaknuti razvojem tehnologije. Sedamdesetih godina 20. stoljeća

²⁰ I. MAROEVIĆ, 1993., 42-47

nastaju eko-muzeji u čijem središtu interesa nije zgrada već zajednica koju muzej predstavlja i okoliš u kojem ona živi. Glavni cilj nastanka eko-muzeja je to da zajednica sama upravlja baštinom te je komunicira. Tijekom osamdesetih godina nastaju muzeji poput Museona u Haagu koji integriraju više znanstvenih disciplina unutar jedne institucije s ciljem edukacije određene publike. Muzeji su kroz 20. stoljeće proživjeli velike promjene te se definicija muzeja nepovratno promijenila. Oni su postali mjesto koje služi kao spremište podataka i predmeta koji svjedoče o prošlosti, ali i mjesto koje potiče kreativnost u suvremenosti. Također, muzeji postaju mjesto gdje se stvaraju ideje i unapređuje znanje o budućnosti.²¹ Muzeji diljem svijeta više ne prate tradicionalni europski model vezan uz neku znanstvenu disciplinu te i to pridonosi današnjoj raznolikosti muzeja. Možda je upravo razdoblje 21. stoljeća vrijeme transformiranja ili čak kraja muzeja.²² Naime, raste broj ustanova koje se nazivaju muzejima, a postavlja se pitanje mogu li se one uopće tako nazivati.

²¹ I. MAROEVIĆ, 1993., 47-49.

²² I. MAROEVIĆ, 1993., 50.

3. DEFINICIJAMUZEJA

Muzej se definira iz razloga što se pomoću te definicije pobliže određuju ustanove koje mogu nositi taj naziv. Prvotna definicija međunarodnog vijeća muzeja (ICOM) iz 1946 navodi da riječ muzej označava sve zbirke otvorene javnosti koje sadrže umjetnički, tehnički, znanstveni, povijesni i arheološki materijal. U njih se ubrajaju zoološki i botanički vrtovi, ali i knjižnice ako održavaju prostorije sa trajnom izložbom. Ovakva pojednostavljena definicija stvorila je brojne probleme te je dovela do mnogih rasprava o definiciji muzeja koje traju i danas.²³

Edwin H. Colbert donosi 1961. definiciju koja muzej naziva institucijom koja čuva predmete te ih interpretira kroz istraživanje i/ili kroz izložbu. Za njega su dva glavna elementa koja čine muzej - čuvanje predmeta i interpretacija te se bez njih ustanova ne može nazivati muzejom.²⁴

Revidirana definicija iz 1974. godine određuje muzej kao neprofitnu ustanovu stalnog karaktera koja djeluje u službi društva i njegovog razvoja. Nadalje, definira muzej kao javnu ustanovu koja sabire, čuva, istražuje, komunicira te izlaže materijalna svjedočanstva ljudi i njihovog okoliša. Kao razloge provođenja tih djelatnosti navodi proučavanje, obrazovanje i zabavu.²⁵ Spomenuta definicija daje nam uvid u društvenu relevantnost muzeja, ali i u spomenute muzeološke funkcije koje muzej obavlja. Također, spominje i ciljeve koje te funkcije ostvaruju.²⁶ Iako je nadopunjena 1989., ova definicija svrstava pod naziv muzeja i prirodne, arheološke i etnografske spomenike. Neka arheološka nalazišta se također po njoj mogu smatrati muzejom. Nadalje, muzejom naziva i ustanove koje drže žive primjerke biljaka i životinja, prirodne rezervate, planetarije, znanstvene centre, konzervatorske zavode te izložbe koje su dio arhiva i knjižnica²⁷.

S vremenom nastaju nove definicije iz drugih gledišta. Osamdesetih godina 20. stoljeća dominiraju kratke i cjelovite definicije poput one Raymonda S. Augusta iz 1983. koji definira muzej kao mjesto sabiranja, uređivanja i zaštite materijalnih predmeta koji su privukli nečiju

²³ B. SALGUERO, 2020., 591.

²⁴ B. SALGUERO, 2020., 592.

²⁵ P. VAN MENSCH, 1992., 225.

²⁶ I. MAROEVIĆ, 1994., 74.

²⁷ I. MAROEVIĆ, 1994., 76.

pozornost.²⁸ On također ističe da treba razlikovati zakonske definicije te kako muzeji sami sebe definiraju. Kao razlog navodi da muzejska zajednica češće ažurira definiciju od zakonodavnih institucija te prihvata neke čimbenike koje te institucije odbacuju.²⁹ Pojavljuju se i definicije iz filozofske perspektive koje prikazuju muzej kao ustanovu u kojoj se tvore i upotrebljavaju posebni odnosi čovjeka i realnosti. Britansko muzejsko udruženje uvodi 1984. definiciju koja je slična ICOM-ovoj: “Muzej je institucija koja sabire, dokumentira, čuva, izlaže i interpretira materijalna svjedočanstva i pridružene informacije za dobrobit javnosti”.³⁰ Peter van Mensch predlaže na teorijskoj razini opisnu definiciju koja muzejom pokriva stalnu muzeološku instituciju koja čuva zbirke predmeta kao dokumenata i generira znanje o tim dokumentima za dobrobit javnosti. Inače, za njega je muzeološka institucija širi pojam od muzeja. Nazivajući muzej stalnom muzeološkom institucijom, eliminira sajmove i egzibicije povremenog karaktera. Nadalje, izostavlja privatne zbirke te označava ideja muzeja, a ne konkretan oblik pojedine muzejske institucije. „Čuvanje“ se odnosi na sabiranje, zaštitu, registraciju i dokumentiranje. Budući da svi muzeji ne moraju izvršavati sve aktivnosti iz područja zaštite, stavljeni su pod taj širi pojam. Isticanjem čuvanja zbirke muzeji se razlikuju od spomenika kulture, osim ako sabiranje kod potonjih nije potrebno za proces zaštite. Time se neke povijesne zgrade mogu nazivati muzejima. Jedan od glavnih problema ICOM-ove definicije bio je pojam „materijalna svjedočanstva“ po kojima su se neki arhivi i knjižnice mogli nazivati muzejima. Van Mensch u svojoj definiciji ukazuje na predmete kao evidentirane informacije. Pogled na predmete kao dokumente isključuje živa bića te se iz tog razloga zoološki i botanički vrtovi ne mogu smatrati muzejima. On kroz izraz „generira znanje“ uključuje muzejsku funkciju istraživanja te edukaciju u definiciju muzeja. Time eliminira ustanove poput trgovina, aukcijskih kuća te komercijalnih poduzeća, ali ne nužno sve muzejske ustanove orijentirane na profit poput muzeja voštanih figura. Takvi muzeji se mogu nazivati muzejima ako pružaju nekakvo edukativno iskustvo posjetiteljima. Djelovanje muzeja za dobrobit javnosti je širok pojam koji je namjerno ostavljen jer zbog raznovrsnosti muzeja ne može biti odlučujući kriterij za nazivanje neke ustanove muzejom.³¹ ICOM je 2007. usvojio novi statut s definicijom muzeja koja je glasila: “Muzej je neprofitna, trajna ustanova u službi društva i njegova razvika, otvorena za javnost, koja nabavlja, zaštićuje,

²⁸ P. VAN MENSCH, 1992.,231.

²⁹ B. SALGUERO, 2020., 593.

³⁰ P. VAN MENSCH, 1992.,231.

³¹ P. VAN MENSCH, 1992.,232.

istražuje, komunicira i izlaže u svrhu proučavanja, edukacije i uživanja materijalna i nematerijalna svjedočanstva o ljudima i njihovom okruženju³²

Nakon ove definicije nastavila se potreba za redefiniranjem muzeja te je ono dugo bilo u procesu ažuriranja. U rujnu 2019. na ICOM-ovoj generalnoj skupštini predložena je nova definicija koja je izazvala polemike i rasprave među muzejskim stručnjacima diljem svijeta. „Prema njoj muzeji se smatraju demokratskim, uključivim i višeglasnim prostorom za kritički dijalog o prošlosti i budućnosti. Priznaju i rješavaju sukobe i izazove sadašnjosti, te čuvaju povjerene im artefakte i primjerke za društvo, čuvaju različita sjećanja za buduće generacije i jamče jednaka prava i jednak pristup baštini za sve ljude. Oni su participativni i transparentni te rade u aktivnom partnerstvu s različitim zajednicama i za njih rade na prikupljanju, očuvanju, istraživanju, tumačenju, izlaganju i poboljšanju razumijevanja svijeta, s ciljem doprinosa ljudskom dostojanstvu i društvenoj pravdi, globalnoj jednakosti i planetarnom blagostanju.“³³ Nadalje, kao i prošle definicije i ova naziva muzeje neprofitnim ustanovama.

Predloženu definiciju, unatoč njenom opsegu, stručnjaci su smatrali suženom i ograničenom te kao jedan od razloga njena odbacivanja uzimali i činjenicu da nisu svi muzeji neprofitni. Također, definiciju su mnogi smatrali neprikladnom jer nisu vidjeli muzej kao mjesto političke i društvene pravde. S druge strane, pojavili su se oni koji su smatrali da je ova definicija prikazala ono u što se muzej prirodno razvio tijekom svojeg postojanja.³⁴ Osim suženosti i ograničenosti, definicija se smatrala i predugom te previše političkom. Uzimajući u obzir takvu definiciju, mnoge ugledne institucije se ne bi mogle nazivati muzejima. Ova definicija, kao i ona iz 2007. isključuje muzeje bez zbirke, zanemarujući da svi muzeji ne sabiru predmete. Značajan broj muzeja ne zanima njihov utjecaj na ljudsko dostojanstvo, jednakost te općenitu dobrobit planeta. Unatoč tome što muzeji kroz istraživanja i edukaciju ipak rade za dobrobit čovječanstva, mnogi smatraju da to nije njihova primarna funkcija koja treba biti zastupljena u definiciji. Ovakve opširne definicije mogu dati muzejima etičke smjernice djelovanja te aspiracijske ciljeve, no ne bi trebale definirati što je muzej. Kritičari ove definicije smatraju da politika ne smije utjecati na muzeje te da su muzeji već sada demokratske institucije u kojima su svi jednaki te koje jednako zastupaju sve ljude. Nadalje, smatraju da je pritisak na muzeje društvenom pravdom nepotreban jer će muzeji, budu li

³² E. DILLENBURG, 2011., 8.

³² B. SALGUERO, 2020., 591.

³³ B. SALGUERO, 2020., 591-593

zastupali neku političku agendu, ionako izgubiti povjerenje zajednice koja će biti izložena manipulacijama. S druge strane, zastupnici ove definicije ističu kako su muzeji već po svojoj prirodi politički te su oduvijek imali agendu. Muzeji su zapravo odraz vladajuće kulture na čijem su temelju osnovani. Iako se muzeji bave činjenicama, ipak ističu neke aspekte i perspektive više od drugih. Muzeji su rezultat svoje prošlosti i društva u kojem su nastali te često muzejske narative kontroliraju oni koji predstavljaju tuđu povijest. Iz navedenih razloga smatra se da je potrebna promjena te novi pristup muzejima.³⁵

Na 26. ICOM-ovoj generalnoj konferenciji u Pragu Generalna skupština konačno je odobrila novu muzejsku definiciju. U glasovanju su sudjelovali muzejski stručnjaci sastavljeni od predstavnika 126 nacionalnih odbora. Definicija glasi „Muzej je neprofitna, stalna institucija u službi društva koja istražuje, sabire, čuva, interpretira i izlaže opipljivu i neopipljivu baštinu. Otvoren je javnosti, dostupan, uključiv, muzeji potiču raznolikost i održivost. Djeluju i komuniciraju etički, profesionalno i uz sudjelovanje zajednica, nudeći različita iskustva za obrazovanje, uživanje, razmišljanje i dijeljenje znanja.“ Definicija je kraća od ranije predložene, manje politična te zastupa novu ulogu muzeja u društvu. Karakterizira ju uključivost, sudjelovanje zajednice te održivost.³⁶

U Sjedinjenim američkim državama se zahvaljujući slobodi licenciranja svako poduzeće može nazvati muzejom. To pravo iskorištavaju raznovrsne atrakcije, trgovine i restorani pa se postavlja pitanje što uopće čini muzej. Američko udruženje muzeja tvrdi da je zajedničko obilježje muzeja doprinos javnosti sabiranjem, čuvanjem i interpretiranjem svjetske baštine. Zakon o muzejskoj i knjižničnoj djelatnosti donosi sličnu definiciju te ističe da muzej može biti javna ili privatna neprofitna ustanova. Unutar ove dvije, te unutar sličnih definicija, mogu se primijetiti neke zajedničke osobine. Muzeji su neprofitne institucije javnog i stalnog karaktera. Djeluju za dobrobit javnosti zbog estetskog užitka zabave, ali, najvažnije, i zbog edukacije. Sadržavaju zbirke što uključuje sabiranje, zaštitu i istraživanje te ih izlažu, komuniciraju i interpretiraju. Mogući problem nastaje u činjenici što ove osobine nisu samo vezane za muzeje već ih obavljaju i neke druge ustanove poput škola, knjižnica i bolnica. Prema tome, muzeji ne moraju sadržavati sve ove osobine da bi se mogli zvati muzejima.³⁷

Analizom pojedinih navedenih osobina možemo doći do zaključaka što neku ustanovu čini muzejom. Zbog pravnih razloga muzejske profesionalne organizacije smiju priznati samo

³⁵ B. SALGUERO, 2020., 593-595.

³⁶ <https://icom.museum/en/news/icom-approves-a-new-museum-definition/> (9.11.2022.)

³⁷ E. DILLENBURG, 2011., 8-9.

neprofitne muzeje kao članove. Unatoč tome, profitna poduzeća na tržištu mogu obavljati muzejske funkcije jednako dobro kao i ona javna i neprofitna, kao što su muzeji. Iz tog razloga se definicije koje isključuju profitne muzeje ne bi trebale doslovno shvaćati. Javlja se mišljenje, da način na koji se muzej financira nije presudan u odluci koje se ustanove mogu nazivati muzejima. Neka ustanova ne mora nužno biti stalna da bi ispunjavala muzejske funkcije. Postoje organizacije koje su nastale na privremenoj osnovi dok nekakva sposobnija stalna organizacija ne preuzme njihovu ulogu. Muzejska djelatnost privremenog karaktera je za vrijeme svog trajanja jednako vrijedna kao i ona dugotrajna. Oko otvorenosti muzeja za javnost nema velike debate, jer srž muzeja jest u tome da ima posjetitelje kojima komunicira svoju građu. Prema tome se privatne zbirke ne bi, u pravilu, mogle nazivati muzejima. Posjedovanje zbirke neku ustanovu ne čini nužno muzejom. Postoje brojni dječji muzeji i znanstveni centri koji ne sabiru predmete. Nadalje, postoje i muzeji koji nemaju stalne zbirke već ih posuđuju. Privatni kolekcionari mogu svoje zbirke štititi te provoditi na njima istraživanje za boljitak društva, ali to njihove zbirke ne čini muzejima. One moraju biti otvorene za javnost te imati izložbe stalnog, virtualnog ili povremenog karaktera. Posjedovanje zbirke nije presudno, već njena uporaba. Svaka muzejska ustanova mora djelovati za dobrobit zajednice u kojoj postoji. Najvažniji način na koji muzej djeluje za dobrobit javnosti jest prezentiranje i interpretiranje građe putem izlaganja i ostalih oblika edukacije. Iako muzej nije jedina ustanova koja pruža edukaciju, to je presudna stavka kada se odlučuje je li neka ustanova muzej. Karakterističan način na koji muzej educira posjetitelje te koristi svoje zbirke jest izložba. Ona je primarni oblik komunikacije u muzeju te njegovo jedinstveno svojstvo koje ga čini onim što je. Postoje i druge ustanove koje pripremaju ili priređuju izložbe, poput knjižnica, ali ih to ne čini muzejima jer one postoje i bez izložaba. Muzeji se bez izložbi, prema Dillenburgu, ne mogu smatrati muzejima. Samo u muzejima je izložba glavno sredstvo pomoću kojeg on djeluje za dobrobit javnosti. Prema tom autoru, možemo muzej definirati kao instituciju čija je glavna funkcija prezentacija javnih izložaka za javno dobro.³⁸

Kao što je već napisano, izložba je medij komunikacije čija je glavna stavka tjelesnost. Ona mora zauzimati trodimenzionalni fizički prostor te se po tome razlikuje od drugih medija komunikacije. Izložba mora biti nešto što posjetitelji mogu iskusiti svojim osjetilima te kretanjem kroz prostor. Na taj način oni primaju informacije, doživljavaju te se educiraju za javno dobro. Informacije i interpretacije koje pruža neka izložba moraju biti ugrađene u nju

³⁸ E. DILLENBURG, 2011., 9-12.

kroz načine / strategije i tehnike kojima je postavljena i predstavljena. Svi izlošci te svaki aspekt izložbe mora imati neko značenje. Prema tome, izložbu možemo definirati i kao fizičko okruženje dizajnirano za iskustvo primanja integriranog znanja.³⁹

Brenda Salguero predlaže za muzej sljedeću definiciju: „Svaka institucija koja čuva ili izlaže, u svrhu proučavanja, edukacije i uživanja, materijale od kulturne ili znanstvene važnosti. Muzej nastoji biti sudionički i transparentan i raditi u aktivnom partnerstvu s i za njegove različite zajednice, sabirati, čuvati, istraživati, interpretirati, izlagati i poboljšavati razumijevanje svijeta, s ciljem doprinosa ljudskom dostojanstvu i društvenoj pravdi, globalnoj jednakosti i planetarnoj dobrobiti.“⁴⁰

U ovoj predloženoj definiciji uključeni su i muzeji bez zbirke poput virtualnih muzeja. Također, raznolikost zbirke je bolje zastupljena na način da se riječ predmet zamijenila sa riječju materijali. Ova definicija bolje prikazuje trenutno stanje u muzejima kao institucijama koje pokušavaju biti demokratske i sudioničke, ali i dalje pokazuju karakteristike koje to sprječavaju. Ona ističe da muzej reprezentira vlastite raznolike zajednice i time vlastitu baštinu. Kroz moćne izraze poput „društvena pravda“ i „globalna jednakost“ muzej bi ovom definicijom zauzeo stav kao predvodnik promjena u svijetu kroz svoj značajni utjecaj koji je imao i kroz povijest.⁴¹

Zakonska definicija u Republici Hrvatskoj glasi: „Muzej je pravna osoba ili ustrojstvena jedinica pravne osobe (muzej u sastavu) koja obavlja muzejsku djelatnost u svrhu proučavanja, obrazovanja i uživanja u materijalnoj i nematerijalnoj baštini čovječanstva i njegova okoliša, u službi društva i njegova kulturnoga ili gospodarskoga razvitka, otvorena za javnost.“⁴²

Zaključno, ni jedna definicija muzeja ne može biti trajna. Ona se konstantno mijenja i ažurira jer se i muzeji kao društvene institucije stalno mijenjaju. Možda je ipak najvažnije osmisliti ispravnu aspiracijsku izjavu koju će muzeji slijediti do ostvarenja svoje vizije.⁴³

³⁹ E. DILLENBURG, 2011., 12-13.

⁴⁰ B. SALGUERO, 2020., 595.

⁴¹ B. SALGUERO, 2020., 595-596

⁴² <https://www.zakon.hr/z/302/Zakon-o-muzejima> (11.11.2022.)

⁴³ B. SALGUERO, 2020., 596.

4. POJAM PARAMUZEJA I MOGU LI SE NOVI ZAGREBAČKI MUZEJI PROMOTRITI U NJEGOVO SVJETLU

Klasifikacija muzeja postoji da bi olakšala grupiranje muzeja i osnovne muzejske djelatnosti. Može se provoditi na temelju vrste muzejskih predmeta koje neki muzej sabire, muzeoloških funkcija koje obavlja, smještaja ustanove te na temelju komunikacije s publikom. Pri klasifikaciji muzeja prema obavljanju muzeoloških funkcija najveća pozornost se pruža funkciji zaštite te izlaganju predmeta. Funkcija edukacije je znatno zanemarena pri ovom kriteriju. Postoje muzeji koji obavljaju samo dio funkcija te ih Peter van Mensch naziva paramuzejima. Problematici su jer najčešće obavljaju samo funkciju komunikacije te čine navedene kriterije klasifikacije velikim dijelom irelevantnim. Iz tog razloga predlaže se tipologija zasnovana na načinu komunikacije s publikom. Tako smo u Francuskoj i Italiji mogli prepoznati Muzej salon, u SAD-u muzej klub, muzej školu u Rusiji te muzej laboratorij koji se bavio istraživanjem.⁴⁴ Paramuzeji se još nazivaju i muzeji atrakcije. Međusobno se znatno razlikuju te se ne uklapaju u tipične klasifikacije. Sabiru različite vrste predmeta, smješteni su i u povijesnim te u novoizgrađenim zgradama. Nadalje, veliki broj muzeja u prirodi se smatra paramuzejima. Najčešće su u privatnom vlasništvu te orijentirani na ostvarivanje profita, a što ih dovodi u sukob s definicijom muzeja u kojoj se ističe neprofitnost. Upravo zbog navedenih kontradiktornosti postavlja se pitanje trebaju li se oni uopće nazivati muzejima.

Nastanak paramuzeja može se povezati sa pojmom ekonomije doživljaja. Uvode ga američki ekonomisti James H. Gilmore i Joseph B. Pine 1999. godine da bi opisali trenutačnu fazu ekonomskog razvoja u svijetu. Tijekom posljednjeg desetljeća 20. stoljeća te u 21. stoljeću mijenja se predodžba stvarnosti i način proizvodnje robe u odnosu na prijašnje razdoblje. Dolazi do dematerijalizacije tržišta te prijelaza na post materijalističko tržište za koje su značajne emocije. Velikim dijelom je za te promjene zaslužan razvoj informacijskih tehnologija koje su nepovratno promijenile način na koje moderno društvo funkcionira. Također, značajni utjecaj imao je porast uslužnih djelatnosti te djelatnosti kvartarnog sektora kao što su znanost i kultura. Kod korisnika se stvorila potreba da sudjeluju u stvaranju doživljaja kao ko-kreatori. Izazivanje emocija kod potrošača je postalo presudno pri prodaji nekog proizvoda. Nadalje, važnu ulogu igra predstavljanje nekog proizvoda te doživljaj koji

⁴⁴ I. MAROEVIĆ, 1993., 77-80.

on stvara. Doživljaj možemo definirati kao događanje koja pokreće pojedinca na osoban način kroz osjetila i u kojem bitnu ulogu ima jedinstvenost događanja. U ekonomiji doživljaja potrošač može sudjelovati pasivno ili aktivno kao ko-kreator, te može samo apsorbirati okoliš događanja ili biti potpuno uronjen u njega. Prilikom posjeta muzejima i galerijama. Prema Pine i Gilmore, potrošači sudjeluju pasivno, ali se uranjaju u okoliš. Oni smatraju te posjete dijelom estetske dimenzije doživljaja u koju se ubrajaju i posjeti prirodnim znamenitostima. Muzeji putem izložbi koriste interpretacijske strategije koje potiču i aktivno sudjelovanje posjetitelja te zato ne možemo u potpunosti svrstati posjete muzeju u estetsku dimenziju.⁴⁵ Važan element prodaje proizvoda u ekonomiji doživljaja je autentičnost. U kontekstu muzeja, oni moraju stvoriti osjećaj autentičnosti kod svojih posjetitelja upravo zbog utjecaja autentičnosti na doživljaj. Proizvod također mora imati određen kontrast naspram svakidašnjeg života. Shodno tome, važan je i element interakcije između posjetitelja i muzeja kao i samih posjetitelja međusobno. Elemente doživljaja možemo i stupnjevati kroz pet hijerarhijski organiziranih faza doživljavanja. To su motivirajuća, fizička, intelektualna, emotivna i mentalna. Za muzeje su najznačajnije emotivna i mentalna faza. Ukoliko je posjetitelj pozitivno i značajno reagirao na mentalnu fazu može u njemu doći do osobne promjene. Velik broj muzeja se korištenjem informacijskih tehnologija te ostalim načinima stvaranja doživljaja prilagodio ekonomiji doživljaja.⁴⁶ Uzimajući u obzir navedeno može se smatrati da su paramuzeji direktna posljedica ekonomije doživljaja jer se za razliku od tradicionalnih muzeja oni potpuno oslanjaju na stvaranje doživljaja da bi posjetitelji kao potrošači konzumirali njihov proizvod i na taj način omogućili osnivačima zaradu.

Nora Sternfeld predlaže koncept post-reprezentacijskog paramuzeja kao novi pogled na muzej 21. stoljeća. Muzej je za nju još od kraja 18. stoljeća bio mjesto gdje se suprotstavljaju i izražavaju politička mišljenja. Nadalje, to je ustanova gdje su ljudi zastupljeni te u čijem radu sudjeluju. Na osnovu tih činjenica može se smatrati post reprezentacijskim prostorom. Od 20. stoljeća muzeji su poprimili ulogu hegemonih institucija koje ograničavaju reprezentaciju ljudi jer su ograničeni društvenim i kulturnim strukturama moći. U vremenu demokracije orijentirane ekonomiji te političkih razočaranja upravo muzeji moraju služiti kao institucije koja će uistinu promicati pravu demokraciju. Taj proces naziva demokratizacija demokracije. Zasniva se na razmišljanju da moderna demokracija ne pruža dovoljno slobode te ne zastupa dovoljno solidarnosti i jednakosti. Muzeji, kao javne institucije koje rade za

⁴⁵ Ž. VUJIĆ, 2019., 5-8.

⁴⁶ Ž. VUJIĆ, 2019., 8-9.

dobrobit društva, pripadaju svima te trebaju biti korišteni kao platforma i mjesto okupljanja građana.⁴⁷

Moderna muzejska institucija se otvara zajednici na razini pojedinih ili povremenih izložbi, ali strukturalno zadržava stare obrasce moći te se zato sudjelovanje zajednice pretvara u hegemoniku strategiju. Unatoč manjim pomacima prema demokratizaciji muzeja, svjetski javni muzeji teže ekonomizaciji te poprimaju karakteristike privatnog menadžmenta. Velik razlog tome su smanjeni budžeti zbog kojih su muzeji sve više ovisni o vanjskim izvorima financiranja. Negativni utjecaj toga na muzej je veći pritisak na muzejske djelatnike, ali i na samu instituciju. Muzeji se često obraćaju javnosti te nude brojne načine participacije građanima, ali ne i u procesu odlučivanja te je sudjelovanje zajednice isprazan pojam u praksi. Zajednica ne sudjeluje na pravi način u radu institucije koja upravlja njihovom baštinom. Ovakva vrsta sudjelovanja je zapravo dio hegemonike strategije kakvu provode muzejske institucije da bi se zadržala trenutna razina moći.⁴⁸

Mnogi suvremeni umjetnici stvaraju svoje muzeje unutar postojećih muzejskih ustanova i time izbjegavaju kritizirati instituciju muzeja da bi izbjegli kritike protiv svojih ustanova. Sedamdesetih godina 20. stoljeća prevladavao je strah od institucionalizacije zbog tadašnjeg poimanja muzejske institucije. Danas ipak u institucionaliziranju svojih djela umjetnici vide priliku i potencijal za uspjeh. Uzimajući ove promjene u obzir Sternfeld predlaže pojam paramuzeja za instituciju unutar institucije. Nadalje, ona definira paramuzej kao instituciju koja preispituje moćne funkcije muzeja na temelju vlastitog emancipatorskog potencijala u rasponu od preispitivanja vrijednosti, javnog okupljanja do kritičkog obrazovanja. To je zapravo muzej koji prisvaja muzej kao muzej sa vlastitim sredstvima. Smatra paramuzej kao sredstvo za poticanje društvenih i političkih promjena te kao sredstvo emancipacije. Također, paramuzej vidi kao dio evolucije muzeja i redefiniranja onoga što je muzej. Paramuzej nije orijentiran protiv muzeja, ali nije striktno definiran njime. Problematično je značenje prefiksa „para“ koji u grčkom označava nešto drugačije, a ne suprotnost dok u latinskom prima suprotno značenje. Ovaj prefiks za Sternfeld više označava nešto suvremeno i usporedno nego nešto što se protivi riječi muzej.⁴⁹ Ona smatra paramuzej dijelom radikalne demokratske muzeologije koja je posvećena rješavanju brojnih društvenih sukoba u muzejima. Upravo ta muzeologija pomoću paramuzeja stvara okoliš u kojem se ti sukobi priznaju, prostore u kojima se raspravlja o njima te gdje se postojeći odnosi moći dovode u pitanje i

⁴⁷ N. STERNFELD et al., 2018., 34-36.

⁴⁸ N. STERNFELD et al., 2018., 36-37.

⁴⁹ N. STERNFELD et al., 2018., 37-38.

transformiraju.⁵⁰ Kao primjer drugačije organizacije muzeja koji u praksi provode ove ideje Sternfeld navodi Muzej nemogućih oblika u Helsinkiju i Austrijski muzej narodnog života i narodne umjetnosti u Beču. Muzej u Helsinkiju služi kao samoorganizirani prostor za sastanke i izložbe. Bečki muzej sebe smatra platformom za suradnju s drugim znanstvenim disciplinama i područjima umjetnosti, ali i prostorom koji potiče sudjelovanje u istraživanju i pregovaranju oko društvenih problema. Njihova zajednička karakteristika je da provode eksperimente pomoću kojih zajednički pregovaraju, oblikuju i mijenjaju postojeće odnose moći i kulturne strukture. Nadalje, poboljšavaju uvjete rada muzejskih djelatnika te povećavaju budžete. Ovakve „institucije otvorenog koda“ su dio strategije otvaranja muzeja zajednicama.⁵¹ Potrebni su, prema Sternfeld, pokreti koji stvaraju paramuzeje unutar postojećih institucija te ih izazivaju ali i zajedno dizajniraju i to kako bi preispitali muzejsku instituciju kao zapadnjački koncept. Mogu preobraziti muzej kao mjesto koje slavi nasilno kolonijalno naslijeđe u demokratski prostor koji potiče stvaranje umjetnosti. Tijekom šezdesetih godina 20. stoljeća muzej je bio izložen kritikama izvan, te kasnije unutar same institucije i potrebi transformiranja. Nora Sternfeld vidi sličnu situaciju i danas te vidi paramuzej kao sredstvo promjene unutar muzeja. Paramuzeji zagovaraju vidljivije svakodnevne poslove muzeja kao i samokritičke tehnike izrade izložbi u kojima može sudjelovati i zajednica. Pomoću njega muzej uistinu postaje demokratska institucija.⁵²

Novi muzeji Paramuzeji u Hrvatskoj većinom zadovoljavaju ranije navedenu zakonsku definiciju muzeja te se smatraju privatnim muzejima koje se definira kao muzeje kojima je osnivač druga pravna ili fizička osoba.⁵³ Neki muzejski stručnjaci smatraju zakonsku definiciju neadekvatnom i preopćenitom za određivanje onoga što čini muzej.

Postavlja se pitanje jesu li oni paramuzeji, bez obzira uzme li se u obzir pozitivno viđenje paramuzeja N. Sternfeld ili ono neutralno P. van Menscha i ostalih teoretičara. Ako ih gledamo iz perspektive potonjeg promišljanja, novi muzeji su otvoreni za javnost, no preispituje se da li sabiru i izlažu baštinu, bilo onu materijalnu ili nematerijalnu, s tim da je pojam baštine sam po sebi vrlo kompleksan. Također, svrha njihove muzejske djelatnosti osim uživanja nije u potpunosti jasna budući da se u definiciji navodi obrazovanje i proučavanje. Nadalje, preispituje se njihova služba društvu te doprinos njegovom kulturnom i gospodarskom napretku.

⁵⁰ N. STERNFELD et al., 2018., 38-39.

⁵¹ N. STERNFELD et al., 2018., 40.

⁵² N. STERNFELD et al., 2018., 40-41.

⁵³ <https://www.zakon.hr/z/302/Zakon-o-muzejima> (11.11.2022.)

5. AKREDITACIJA/REGISTRACIJA MUZEJA

Registracija ili akreditacija muzeja pomaže procesu upravljanja muzejom te ujedno služi kao mjerilo za vrednovanje muzeja pa bi mogla pripomoći i vrednovanju novih zagrebačkih muzeja.. U većini europskih zemalja poput Nizozemske i Velike Britanije koristi se pojam registracija, dok se u Sjedinjenim državama koristi izraz akreditacija. Registracija može označavati stjecanje određenih prava, dok se akreditacija kratko definira kao provođenje ovjere.

U Velikoj Britaniji tijekom 1970-ih nije postojao zadovoljavajući muzejski zakon te je Udruženje muzeja 1974. osmislilo akreditacijski plan koji je prihvaćao muzeje koji su ispunjavali minimalne standarde. Plan nije isprva bio uspješno proveden te su zatražili pomoć od Odbora za muzeje i galerije, državnog savjetodavnog tijela koje podupire muzeje i baštinu. Budući da su imali veći utjecaj i resurse od Muzejskog udruženja, Odbor je 1986. proveo eksperimentalni program registracije na temelju minimalnih standarada koristeći smjernice bazirane na kodeksu rada Udruženja muzeja. Nakon uspješnog probnog programa 1988. je objavljen kompletni akreditacijski plan koji je preimenovan u registracijski plan. Razlog tome je to što je cilj cijelog procesa bio stvoriti nacionalni registar muzeja. Sve institucije koje su posjedovale muzejske zbirke te bile osnivane za javnu dobrobit imale su pravo na registraciju. Kriteriji za registraciju obuhvaćaju prilagođavanje definiciji muzeja, vidljiv proces upravljanja muzejima, osoblje, politiku sabiranja, dokumentaciju, zaštitu zbirki, odnose s javnošću, upravljanje financijama te autorizaciju podataka. Muzeji mogu odmah u potpunosti zadovoljiti sve uvjete registracije ili dobiti vremenski rok za ispunu uvjeta stjecanjem privremene registracije. Muzejske institucije prvo provode vlastitu evaluaciju da sami procjene zadovoljavaju li uvjete za registraciju. Drugi dio procesa registracije provodi komisija registracijskog vijeća Odbora za muzeje i galerije koja se sastoji od raznih muzejskih profesionalaca. Proces se najčešće obnavlja svakih pet godina. Najveće prednosti koje muzeji dobiju registracijom su financijske prirode. Jamstvo dobrog rada neke institucije privlači sponzore i donatore te također registrirani muzeji mogu tražiti sredstva iz javnih fondova. Nadalje, imaju pristup stručnoj pomoći muzejskih udruženja te javno priznanje zadovoljavanja standarda. Dobrobiti registracije muzeja za državu su baze podataka za statistiku muzeja, zapošljavanje stručnog osoblja u institucije koje se brinu o baštini, poticanje suradnje među muzejima te poboljšavanje pojedinih dijelova rada muzeja. U Velikoj Britaniji

plan registracije funkcionira uvelike iz razloga što ga podupiru tijela na regionalnoj razini pružanjem podrške stručnjaka i resursa tijekom procesa te lokalne i državne vlasti.⁵⁴

U Nizozemskoj je sistem registracije drugačiji, unatoč tome što je nastao iz potrebe za muzejskim zakonom kao britanski sistem. Uz tu potrebu, postojala je i ona za standardima za određivanje kvalitete rada u muzejima. Minimalne standarde nizozemskih muzeja odredili su Udruženje nizozemskih muzeja i Fondacija nizozemskih muzejskih savjetnika tako što su sastavili 9 temeljnih zahtjeva. Zahtjevi su prilagođeni veličini muzeja tako da ih bilo koja institucija koja sadrži muzejske zbirke može ispuniti. Prve registracije u Nizozemski registar muzeja provedene su 1998., a njima neovisno upravlja Fondacija za Nizozemski registar muzeja. Za razliku od Velike Britanije, u nizozemskoj muzejskoj zajednici je bitniji cilj poboljšanje kvalitete te vrednovanje muzeja. Registracija potvrđuju profesionalnost i kvalitetu svakog muzeja koji je upisan te on time privlači sponzore i donatore. Kriteriji po kojima se nizozemski proces registracije razlikuje od britanskog su isticanje trajnosti muzejske ustanove te potreba za dostavom dokumenta sa politikom i poslanjem muzeja. Također, jedan od kriterija je i muzejska funkcija istraživanja, te se registrirati mogu samo muzeji koji koriste zbirke za stjecanje znanja. Nadalje, kriteriji propisuju temeljne servise za posjetitelje te minimalan broj dana kada je muzej otvoren za javnost. U Nizozemskoj je registracija dobrovoljno samoupravljanje muzejskog sektora te je registrirano više od pola muzejskih ustanova. Iako je postupak dobrovoljan, izbjegavanje registracije može imati negativne posljedice na rad muzeja. Ukoliko u nekim dijelovima zemlje muzeji nisu registrirani gube pravo na financiranje od strane regionalnih vlasti. Za razliku od Britanije, provodi se na regionalnoj razini te lokalni stručnjaci provjeravaju zadovoljavaju li muzeji uvjete. Oni su ujedno zaduženi za savjetovanje te pomoć muzejima pri registraciji. Privremena registracija daje se na tri godine, a obnova se odvija svakih pet godina. Za razliku od Britanije, muzeji šalju godišnji izvještaj te eventualne promjene muzejske politike.⁵⁵

U Sjedinjenim Američkim državama proces akreditacije je najzahtjevniji za muzeje, a provodi ga Američko udruženje muzeja od 1971. U usporedbi s Velikom Britanijom i Nizozemskom proces akreditacije se ne temelji na minimalnim standardima već promovira i stimulira najviše standarde. Nadalje, ističe kako je muzej u službi javnosti te očekuje da se tome prilagodi. Proces su razvili te provode muzejski stručnjaci. Jedan od glavnih uvjeta koje muzeji moraju zadovoljiti je da budu pravno organizirani kao neprofitna institucija, dio nje ili

⁵⁴ M. FRANULIĆ, 2002., 30-31.

⁵⁵ M. FRANULIĆ, 2002., 31-32.

kao vladina institucija. Također, moraju imati obrazovnu funkciju kroz interpretaciju i prezentaciju građe. Moraju imati javno objavljenu izjavu o poslanju te najmanje jednu iskusnu stručno obrazovanu osobu zaposlenu na puno radno vrijeme. Akreditirani muzeji također moraju izlagati i interpretirati u skladu s propisanim standardima. Za razliku od drugih država, u SAD-u muzej mora biti otvoren za javnost dvije godine prije nego što uopće podnese zahtjev za akreditaciju. Važnost otvorenosti muzeja za javnost izražena je u uvjetu da muzej mora biti otvoren najmanje tisuću sati godišnje te da mu 80% zbirke mora biti dostupno. Naposljetku, propisan je i minimalni budžet muzeja koji iznosi 25 000 dolara. Kao i u ranije spomenutim zemljama, prva faza procesa podrazumijeva samoprocjenu muzeja gdje on pregledava i kontrolira vlastito djelovanje te sakuplja potrebnu dokumentaciju. Nakon toga Akreditacijska komisija pregledava priložene materijale te donosi privremeno odobrenje, a završni dio procesa je posjet dva muzejska stručnjaka iz komisije koji uspoređuju izvještaj akreditacijske komisije te izvještaj samoprocjene. Prva faza procesa traje jednu, a cijeli proces tri godine te se obnavlja svakih deset godina. Iako je akreditacijski sustav puno stroži od Nizozemske i Velike Britanije, prilagođen je veličini i vrsti muzeja te je uzeo u obzir različitost muzejskih institucija. Također, možda donosi i neke dobrobiti koje proces utemeljen na minimalnim standardima ne može donijeti. Američko udruženje muzeja napominje kako ovako zahtjevnii proces promovira timski rad između zaposlenika uz sve tradicionalne dobrobiti koje proces registracije ili akreditacije donosi muzejima.⁵⁶

U Australiji je proces akreditacije uveden 1993. u saveznoj državi Victoriji gdje ga provodi udruga Museums Australia, a financira ga podružnica Australskog ureda za kulturu. Proces se uvelike temelji na ICOM-ovoj definiciji muzeja te se prema njoj prilagođavaju standardi koje treba dosegnuti. U Australiji pojam registracije označava prvu fazu procesa registracije kojom muzej dokazuje da ispunja kriterije te aktivno radi na poboljšanju vlastitog rada. Nakon stjecanja registracije muzej ima tri godine da stekne akreditaciju. Po uzoru na SAD proces se sastoji od samoprocjene te procjene komisije za akreditaciju. Ako nakon tri godine muzej nastavlja aktivno poboljšavati kvalitetu svog rada te zadovoljavati standarde, akreditacija se produljuje.⁵⁷

U Hrvatskoj i dalje ne postoji proces registracije kakav se provodi u navedenim zemljama. Postojeći zakoni ne reguliraju kvalitetu rada te profesionalne standarde muzeja. Također, definicija iz Zakona o muzejima se ne poklapa s ICOM-ovom definicijom muzeja na

⁵⁶ M. FRANULIĆ, 2002., 32-33.

⁵⁷ M. FRANULIĆ, 2002., 33.

kojoj se baziraju registracijski sustavi. Zakon karakterizira općenitost o stručnim pitanjima te on ne prati stručne promjene u okolišu koji se konstantno mijenjaju. Iz navedenih razloga potrebno je razviti smjernice utemeljene na međunarodnim stručnim i tehničkim standardima koje će voditi muzeje i biti ažurirane usporedno s razvojem struke da se tako nadomjesti sporo zakonodavstvo. Pravilnik o očevidniku muzeja, galerija i zbirki unutar ustanova i drugih pravnih osoba koji provodi Ministarstvo kulture služi kao vrsta registra muzeja u Hrvatskoj, no samo na površnoj razini. On služi za određivanje vrste muzeja te ne uzima u obzir nikakve stručne kriterije. Zakonom je propisano obvezno upisivanje u njega, dok je proces registracije u drugim državama dobrovoljan. Shodno tome, Muzejski dokumentacijski centar vodi Registar muzeja, galerija i zbirki koji služi kao baza podataka o muzejima u Hrvatskoj koje financira država ili lokalna uprava te ne obuhvaća privatne muzeje među koje ubrajamo i nove muzeje u Zagrebu. Provodi se na način da muzeji sami ispunjavaju anketu koja je utemeljena na stručnim kriterijima, ali primarna funkcija ovog registra je statistika, a ne vrednovanje. U Hrvatskoj je potrebno osmisliti sistem registracije koji će uzeti u obzir različitost hrvatskih muzeja da bi se poboljšala kvaliteta rada, proveli međunarodni stručni standardi, poboljšala suradnja među muzejima kao i suradnja muzeja s javnošću. Registracija bi također i pomogla financijskoj situaciji s kojom se muči velik broj hrvatskih muzeja putem sponzorstva, donacija te europskih fondova. Mogući način provođenja ovog procesa je preko sustava mreže muzeja, a Hrvatsko muzejsko vijeće može slati stručnjaka koji će pomagati muzejima tijekom procesa.⁵⁸

⁵⁸ M. FRANULIĆ, 2002., 34.

6. NOVI MUZEJI U ZAGREBU - PARAMUZEJI ILI MUZEJI KOJI POTPUNO OBAVLJAJU MUZEJSKU DJELATNOST?

6.1. MUZEJ PREKINUTIH VEZA

Na gornjem gradu je u listopadu 2010. osnovan jedan od prvih privatnih muzej u Zagrebu, Muzej prekinutih veza. Njegovi osnivači su bivši partneri Olinka Vištica i Dražen Grubišić koji su tijekom svoje četiri godine veze prikupili veliki broj predmeta-uspomena koje nisu htjeli zadržati niti baciti. Pomoću njih su osmislili koncept muzeja kojem će bivši parovi donirati predmete koji su imali ulogu u njihovoj vezi poput darova ili uspomena. Početna zbirka je 2006. u obliku privremene izložbe prvi put izložena u gliptoteci Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti kao dio 41. zagrebačkog salona. U stvaranju zbirke sudjelovali su i drugi građani koji su donirali materijalne tragove svojih neuspjelih veza. Potaknuti uspjehom ove izložbe, osnivači su diljem svijeta organizirali slične izložbe te su kontinuirano nadopunjavali zbirku. Tek nakon iznajmljivanja adekvatnog prostora 2010. ova putujuća izložba postaje muzej. Uz muzej su još otvoreni kafić i suvenirnica kao dodatni izvor prihoda. Osoblje muzeja uz vlasnike čini i kustosica Ivana Družetić. Muzej sabire predmete isključivo preko donacija, a kriteriji sabiranja su nepostojeći. Bilo tko može donirati predmet u muzej putem web stranice tako što pošalje ili ostavi ispred muzeja donirani predmet. Doniranje je anonimno. Jedini uvjet je da predmet mora biti popraćen tekstom koji opisuje prekinutu vezu s kojom se povezuje. Artefakt i tekst su dva neodvojiva čimbenika koja tvore cjeloviti muzejski predmet. Svaki izložak u ovom muzeju je popraćen legendom koja sadržava naziv predmeta, datum prekida te ime grada ili države iz koje dolazi. U neke legende je uključeno i vrijeme trajanja veze. Za pisanje teksta legende ne postoje upute, a ni pravila već je ključno samo da sadrže informacije. Ovakvo pisanje legendi dovodi do velike raznolikosti sadržaja i strukture legendi. Iako većinu artefakata čine lako dostupni predmeti iz svakodnevnog života, popratni tekst im daje značenje i jedinstvenost te čak i umjetničku auru. Izlošci su originalni zbog spoja samog artefakta i vrlo osobnih subjektivnih tekstova. Oni su smatrani posljedicom kulture subjektivnosti i osobnog pripovijedanja današnjeg društva. Osobno pripovijedanje, koje je danas popularno na društvenim mrežama, zadovoljava potrebe ljudi za pogledom u tuđe živote. Nadalje, dijeljenje osobnih priča o značajnim životnim događajima stvara osjećaj zajedništva te suosjećanja kod posjetitelja. Sami predmeti, te priča

vezana uz njih, stvaraju emotivnu tvorevinu koju svaki posjetitelj shvaća na svoj način. Prekidi su sami po sebi vrlo emotivna pojava u ljudskim životima s kojom se većina posjetitelja može povezati. Muzej zaprima i velik broj donacija, ali zbog anonimnosti donatora nije moguće utvrditi motivaciju niti razloge za donacije. Vjerojatno djelomični odgovor leži u potrebi za zapisivanjem osjećaja te uklanjanju podsjetnika na propalu vezu. Muzej prekinutih veza broji 90 000 posjetitelja godišnje zahvaljujući jedinstvenim, originalnim, individualnim subjektivnim, i osobnim muzejskim predmetima koji izazivaju emocije kod posjetitelja. Primjer je jedinstvenog muzeja koji se prilagodio modernom društvu.⁵⁹

Osnivačica Muzeja napominje da se Muzej prekinutih veza može smatrati muzejem jer se tako naziva, iako nema pravno utemeljen status institucije. Sabire predmete antropološke prirode koji nisu antropološki istraživani niti se mogu smatrati umjetnošću jer nisu originalne izrade, već dio projekta u kojem sudjeluju donatori. Osnutku Muzeja doprinijelo je osobno iskustvo njegovih osnivača koji su stvaranjem njegove prve zbirke lakše preboljeli vlastiti prekid. Muzej je izvorno osmišljen kao simboličko mjesto u kojem se sakupljaju ostatci veza koje se ne mogu lako zaboraviti te kao mjesto emocionalnog liječenja. U tom smislu ovaj muzej pomaže pojedincima, ali i zajednici kao određeno terapijsko mjesto gdje se mogu riješiti boli donacijom, ali i posjetom. Osnivačica navodi da je Muzej nastao iz čiste ljudske potrebe, a ne iz nekakve pragmatične odluke da se osnuje nešto neviđeno i kreativno. Iako je naziv Muzeja po svojoj prirodi pesimističan, cilj njegova osnutka je u muzejskoj zajednici stvoriti osjećaj suosjećanja i razumijevanja drugih te povezivanje ljudi kroz nešto zajedničko. Muzej se ističe svojom kreativnošću kod korištenja prostora te izložaka, prvenstveno pričama koje su vezane uz njih. Kroz tekst legendi ovaj muzej pokušava prikazati priče te ljudske živote kreativnom upotrebom jezika za razliku od iznošenja činjenica. Kreativnost postiže kroz igru riječima te neograničenost. Kroz kreativnu ulogu jezika stvara se afektivni utjecaj koji je ključan pri odabiru predmeta za izložbu. Ključna je i subjektivnost jer svaki posjetitelj na individualnoj razini doživljava izložke. Pojavljuju se i određene tematike preko sličnih predmeta iz različitih dijelova svijeta koje govore o društvenim problemima kao što je pretilost. Time se stvara komunikacija između različitih priča. Muzej je to iskoristio grupiranjem predmeta pri tematskoj podjeli utemeljenoj na antropološkim konotacijama i poetskim izrazima. Raznoliki naslovi tematskih cjelina daju novu subjektivnu dimenziju izložbi. Ovakva otvorenost, neograničenost te subjektivna interpretacija prekida dovela je do

⁵⁹ D. BABIĆ, Ž. MIKLOŠEVIĆ, 2018., 72-75.

značajnog rasta zbirke. U Muzeju stoga nisu izloženi samo predmeti koji se tiču prekida romantičnih veza već prekida različite prirode. Tu spadaju prekidi sa religijom, vladajućim političarima ili smrti. U Muzeju su također izbalansirane tužne priče i šaljive humoristične priče kako bi se izbjeglo preveliko stvaranje osjećaja tuge kod posjetitelja.⁶⁰

Nedavno istraživanje otkrilo je demografske profile posjetitelja muzeja prekinutih veza. Glavna dobna skupina je u rasponu od 19 do 30 godina starosti te ona zauzima 60,2% posjetitelja. Sljedeća dobna skupina po veličini je od 30 do 55 godina te zauzima 32,4% posjetitelja. Među posjetiteljima gotovo i nema razlike između broja muškaraca i žena. Većina posjetitelja dolaze iz inozemstva, a prvenstveno iz Europe, njih 55%. Posjetitelje iz Hrvatske čini 29%, a preostalih 16% dolazi iz zemalja izvan Europe, ponajviše iz Sjedinjenih država (6%) te Australije (3%). Gotovo svi posjetitelji (94%) su po prvi put posjetili Muzej.⁶¹

Emotivni angažman posjetitelja se razlikuje zavisno o osobi. On ovisi o povezanosti posjetitelja sa izlošcima i njihovom emocionalnom stanju. Može varirati od afektivne samo-refleksivnosti sve do distanciranog apstraktnog odnosa. Većina posjetitelja se prisjeća vlastitih iskustava poput prošlih, ali i sadašnjih veza. Neki posjetitelji osjećaju olakšanje jer se netko osjećao kao oni ili gore od njih. Kod pokojih posjetitelja se budi osjećaj pripadanja zbog doživljavanja sličnih iskustava. Ipak, kod drugih je utjecaj izložaka bio slabiji. Posjetitelji nakon samo-refleksivnosti smatraju empatiju drugim najvažnijim doživljajem koji ovaj muzej nudi. Neke od priča koje izlošci pričaju stvaraju suosjećanje kod posjetitelja, čak i kada oni nisu doživjeli slično iskustvo, a posebno kada su smješteni na kraju izložbe. Nadalje, postoje posjetitelji koji su uspjeli pogledati dublje od osobnih iskustava i vidjeti širu sliku koju muzej prikazuje. Njih je izložba navela na razmišljanje o ljudskim odnosima, prolaznosti života i emocijama u općenitom smislu. Također, kod određenih posjetitelja formirala se emocionalna distanca prema izloženom te su oni posjetom Muzeju samo evaluirali tuđe emocije. Oni su gotovo kompletno isključili svoja osobna iskustva. Ovakvim analitičkim pristupom uočili su neke činjenice kod izložaka koje ljudi s emotivnim pristupom nisu mogli uočiti. Jedna od njih je da ljudi iz različitih kulturnih pozadina imaju drugačiju predodžbu ljubavi. Glavna vrijednost posjeta je za većinu posjetitelja (37%) bila približavanje emocijama drugih te pomoć i prisjećanje na vlastite veze (36%). Nešto manji postotak (19%) smatra da je Muzej solidna i inventivna ideja dok najmanji postotak ljudi (8%) smatra da je najveća vrijednost Muzeja u upoznavanju drugačijih kulturnih pozadina i uvida u njihove živote. Velika većina

⁶⁰ D. BABIĆ, Ž. MIKLOŠEVIĆ, 2018., 76-79.

⁶¹ D. BABIĆ, Ž. MIKLOŠEVIĆ, 2018., 79.

smatra da Muzej prekinutih veza nudi jedinstveno i drugačije iskustvo za razliku od drugih muzeja. Posebno su istakli da se osjećaju blisko s autorima tekstova jer su ih napisali obični ljudi koji pripovijedaju svoje priče. Upravo ta prizemljenost i nestručnost tekstova čini ovaj Muzej jedinstvenim i srodnim prosječnom posjetitelju. Shodno tome, smatraju priče vezane uz ljude privlačnijima nego nekakvu umjetnost. Posjetiteljima, ali i donatorima, se svidio pristup dijeljenog autoriteta te poticanje Muzeja na sudjelovanje kreiranjem zbirke putem donacija što razlikuje ovaj muzej od konvencionalnih muzeja. U tom smislu, neki posjetitelji preferiraju ovakav način kreiranja zbirke.⁶²

Muzej prekinutih veza se može definirati kao muzej koji upravlja emocijama te koji se oslanja na sabrane muzejske predmete koji u kombinaciji s pričama proizvode emocije kod posjetitelja. Muzej prakticira kolektivno sabiranje predmeta za zbirku putem privatnih donacija. Za razliku od konvencionalnih muzeja, ne postoje pravila, već politiku sabiranja određuje naziv muzeja. Upravo zato što posjetitelji stvaraju zbirku ovog muzeja, prosječni građanin bez obzira na njegovu razinu edukacije ili kulturnu pozadinu može razumjeti njegov sadržaj. Sam muzejski prostor svojom komunikativnom ulogom daje artefaktima te pričama vezanih uz njih veliku ulogu u afektivnom djelovanju sudionika u muzejskim aktivnostima. Bez muzejskog okruženja ne bi se postigao jednak društveni utjecaj.⁶³

U svrhu istraživanja proveo sam strukturirani intervju s upraviteljicom zbirke i kustosicom Charlotte Fuentes. Kao glavni motiv osnutka ovog Muzeja navodi već spomenute osobne razloge osnivača muzeja Olinke i Dražena koji su nisu htjeli riješiti predmeta iz njihove ljubavne veze. Zato su osmislili koncept mjesta gdje ljudi mogu donirati stvari iz veza koje ne žele baciti, ali niti zadržati. Muzej prekinutih veza ne bi nazvala paramuzejem. Kao glavni razlog navodi to da nisu orijentirani na profit, te da iako muzej živi od ulaznica, nije im cilj samo ostvariti zaradu preko svojih priča i artefakata. Smatra da je riječ o neobičnom muzeju koji se bavi emotivnim vrijednostima. Osnivači su htjeli postati registrirani muzej, no proces im je bio prekomplikiran te ne zadovoljavaju dovoljno uvjeta. Muzejske djelatnosti kojima se muzej bavi obuhvaćaju nabavu muzejske građe te istraživanja u polju psihologije i obrazovanja. Muzejsku dokumentaciju rade u smislu inventarizacije predmeta. Trenutno imaju program suradnje s jednim sveučilištem za kustose u SAD-u. Zajedno kreiraju izložbu, te su već prije surađivali sa sveučilištima. Često im se umjetnici i sveučilišta javljaju za suradnju. Ovaj muzej se ne oglašava kao atrakcija već kao muzej i mjesto za emocionalne

⁶² D. BABIĆ, Ž. MIKLOŠEVIĆ, 2018., 79-81.

⁶³ D. BABIĆ, Ž. MIKLOŠEVIĆ, 2018., 81-83.

artefakte. Ne smatraju pojam „muzejska atrakcija“ prikladnim za svoj muzej. Navode da se razlikuju od drugih sličnih privatnih tematskih muzeja u Zagrebu po tome što su više mjesto gdje se predstavljaju priče ljudi, a ne nekakve atrakcije. Vide svoj muzej kao uistinu demokratsku instituciju kakvu zagovara Nora Sternfeld, ali ne i s nazivom paramuzej. Muzej prekinutih veza može poslužiti kao sredstvo za poticanje društvenih promjena jer je otvoreno mjesto koje izlaže neku vrstu moderne umjetnosti. Vide se kao nova vrsta muzeja koja je drugačija od ostalih. Slažu se s potrebom za nekim terminom poput paramuzeja, no nisu sigurni trebaju li svi ovakvi novi muzeji biti svrstani pod takav jedan pojam zbog velike međusobne raznolikosti. Smatraju se bliži muzeju jer skupljaju artefakte kao i tradicionalni muzeji. U slučaju da se Muzej prekinutih veza ne smije nazivati muzejem kao moguć naziv predlažu „Mjesto za prekinute veze“. Smatraju da bi i bez naziva muzej bili jednako uspješni, ali ističu da je taj naziv privlačan ljudima. Muzej ostvaruje prihode preko ulaznica, trgovine te preko kafića, što im je dovoljno za zadovoljavanje troškova potrebnih za vođenje muzeja. Kustosica navodi da je pandemija SARS-COV-2 značajno utjecala na rad Muzeja ponajviše iz razloga što je međunarodno putovanje bilo ograničeno, a većina posjetitelja je iz inozemstva. Kao pozitivan utjecaj pandemije navode da su morali organizirati razne događaje za domaće posjetitelje što je dovelo do porasta hrvatskih posjetitelja. Potres u ožujku 2020. nije utjecao na Muzej, osim što je razbijen jedan artefakt. Muzej trenutno ne vodi evidenciju o svojim posjetiteljima, no planiraju je ponovno uvesti. Navode da je većina posjetitelja iz stranih država, prvenstveno Europe kao što je navedeno u zadnjim podacima. Primijetili su sve dobi - od tinejdžera do umirovljenika, samo ne djecu jer sadržaj nije primjeren za njih. Nema razlika između spola, ali često dolaze parovi. Domaći posjetitelji su najčešće iz ostatka Hrvatske, a ne iz Zagreba. Muzej je primijetio porast stranih posjetitelja, ali osim toga ne može pružiti podatke o posjetiteljima sa sigurnošću. Nemaju uvid u to koliko posjetitelja ponovno posjećuje Muzej. Na rad muzeja prekinutih veza nisu utjecali podaci o posjetiteljima. Iako navode da su im brojke važne, ni jedan podatak nije bio dovoljno značajan da im promijeni način rada. Iznimka je bila tijekom pandemije kada se Muzej morao prilagoditi domaćim posjetiteljima.⁶⁴

⁶⁴ Strukturirani intervju

6.2. MUZEJ ILUZIJA

Ovaj muzej otvoren je 2015. tijekom turističke sezone u zagrebačkoj Ilici.⁶⁵ Muzej iluzija dio je svjetske franšize koja se razgranala i po ostatku Hrvatske. Muzej iluzija je dio novog koncepta obrazovne zabave (edutainment) koji svoje porijeklo povlači iz zapadnih zemalja. Ova franšiza prostire se u 20 zemalja te u 34 grada po podacima iz 2021.⁶⁶ Nakon uspjeha Zagrebačkog muzeja iluzija, već naredne 2016. godine otvoren je u Zadru, a 2020. u Splitu. Također se planira otvaranje muzeja u Dubrovniku, jednoj od najpopularnijih hrvatskih turističkih destinacija.⁶⁷ Muzej iluzija karakterizira prezentiranje optičkih varki, iluzija kretanja, izmijenjenih proporcije te sličnih iluzija.⁶⁸ Muzej se snažno oslanja na stvaranje doživljaja putem korištenja osjetila, posebno vida. Najprimjereniji je za grupe ljudi, a nema posebnu ciljanu publiku već je namijenjen ljudima svih dobi. Ovaj muzej posjeduje modernu hologramsku tehnologiju te je prepun interaktivnog sadržaja za posjetitelje. Muzej ne sadrži klasičnu zbirku predmeta već oko 70 eksponata za vizualne ili druge iluzije. Posjetitelji se mogu educirati o ljudskom umu i osjetilu vida te kako ono reagira na određene podražaje. Među interaktivnim sadržajem pronalaze se i zagonetke koje Muzej nudi kao i didaktičke igre za djecu.⁶⁹ Muzej nudi i stručno vodstvo uz iluzionista koji poboljšava doživljaj uz mađionarske trikove.⁷⁰ U Muzeju se također mogu organizirati slavlja rođendana te razni događaji poput godišnjica poslovnih tvrtki i slično.⁷¹

U svrhu istraživanja proveo sam strukturirani intervju s djelatnicom Muzeja Kristinom Andrić. Glavni razlog osnutka ovog muzeja bio je nedostatak turističkih proizvoda poput ovog. Vlasnici su htjeli unaprijediti turistički sadržaj grada Zagreba. Muzej iluzija se prije može uklopiti među paramuzeje nego tradicionalne muzeje. Interaktivan je, edukativan i drugačiji od muzeja gdje posjetitelji ne smiju dirati postav te gdje mora prevladavati tišina. Za razliku od tradicionalnih muzeja ovaj muzej se fokusira na edutainment, spoj zabave i edukacije. Ujedno su i kulturna platforma gdje su zastupljene i druge umjetnosti poput književnosti (predstavljanje knjiga) i kazališnih predstava iz manje poznatih kazališta koje su uklopljene u postav. Muzej nema klasičnu podjelu poslova kao tradicionalni muzeji te ne

⁶⁵ I. MARIĆ, 2015., 33.

⁶⁶ <https://www.index.hr/vijesti/clanak/muzej-iluzija-ima-nove-vlasnike-otkrili-su-nam-svoje-planove/2294902.aspx> (11.12.2022.)

⁶⁷ <https://muzejiluzija.com/> (11.12. 2022.)

⁶⁸ I. MARIĆ, 2015., 33.

⁶⁹ <https://muzejiluzija.com/o-nama/> (11.12.2022.)

⁷⁰ <https://muzejiluzija.com/grupne-posjete/> (11.12.2022.)

⁷¹ <https://muzejiluzija.com/eventi/> (11.12.2022.)

obavlja tipičnu muzejsku djelatnost. Ne nabavljaju predmete, ne provode istraživanja te stručne i znanstvene obrade, ne provode zaštitu ni muzejsku dokumentaciju. U jednoj mjeri ipak provode edukaciju vezanu za ljudski um i osjetila. Muzej iluzija se uopće ne oglašava iz razloga što je već dovoljno uspješan. Navode da se mogu smatrati muzejskom atrakcijom te podržavaju pojam. Muzej se razlikuje od drugih sličnih tematskih muzeja u Zagrebu po tome što je dio najvećeg privatnog lanca muzeja u svijetu, a ideja za njega je potekla upravo iz Zagreba. Muzej iluzija je pristupačan i dostupan te radi svaki dan od 9 do 22 sata. Također su specifični po tome što kombiniraju razne ranije navedene umjetnosti. Muzej se može pronaći i u viđenju paramuzeja kakvog zagovara Nora Sternfeld, prvenstveno kao mjesto poticaja za društvene promjene. Vlasnici koriste svoj muzej i kao platformu za humanitarni rad. Besplatan ulaz imaju djeca iz domova za nezbrinutu djecu. Muzej koristi svoj prostor da im pomogne te da im donesu barem privremenu sreću u životu. Muzej također donira i dio zarade u humanitarne svrhe. U slučaju da se ova institucija ne bi smjela nazivati muzejem, nisu sigurni kako bi se zvali, ali su pouzdani u to da bi njihov koncept institucije bio uspješan. Muzej ostvaruje prihod preko ulaznica, no ostale podatke ne žele podijeliti. Potres u Zagrebu 2020. nije u velikoj mjeri utjecao na rad ovog muzeja budući da je zgrada kvalitetno izgrađena. Pandemija SARS-COV-2 je iznenada nastupila te u većoj mjeri od potresa utjecala na rad Muzeja. Muzej u određenim periodima godine vodi evidenciju o posjetiteljima. Za statistiku često koriste i društvene mreže. Smatraju da je značajan udio njihovih posjetitelja veće platežne moći. Muzej posjećuju sve dobne skupine od djece do umirovljenika budući da nemaju ciljanu publiku. Među posjetiteljima prednjače žene od 18 do 35 godina, ali ne u značajnoj mjeri koja bi utjecala na rad Muzeja. Nemaju podatke o nacionalnosti posjetitelja. Muzej nema uvid u broj ponovnih posjetitelja, ali znaju da ih posjećuju ponovno. U Muzeju se slave rođendani i održavaju predstave, a za neke blagdane, poput Sv. Nikole, organiziraju i posebne događaje. Također, često mijenjaju postav kako bi ostali inovativni i zanimljivi svojim posjetiteljima. Podaci o posjetiteljima nisu konkretno utjecali na rad Muzeja zato što se trude svakoj dobi i demografskoj skupini ponuditi adekvatan sadržaj.⁷²

⁷² Strukturirani intervju

6.3. MUZEJ 80-IH

Smješten je u Radićevoj ulici, sjeverno od Trga Bana Josipa Jelačića u starijoj zgradi iz prve polovice 20. stoljeća. Otvoren je u prosincu 2017. godine. Muzej se bavi predstavljanjem osamdesetih godina 20. stoljeća. Osmišljen je na način da predstavi svakidašnji život prosječne zagrebačke obitelji u osamdesetima. Prostorije su organizirane kao prostorije u stanu te tako u njemu nalazimo rekonstrukciju kuhinje, spavaće sobe i radne sobe.. Muzej je vrlo interaktivan, posjetitelji smiju dirati te koristiti izložke, poput starih igračih konzola. Ciljana publika su mu ljudi koji su živjeli u tom periodu, ali i mladi kojima se pruža prilika iskusiti kakav je bio život u tom razdoblju pomoću uporabe osjetila. Muzej također i prodaje manji broj suvenira poput suvremenog retro erotskog kalendara u stilu osamdesetih. Muzej je sabirao predmete pomoću donacija građana te je svačiji doprinos zabilježen.⁷³ U srpnju 2020. bio je pred zatvaranjem zbog posljedica pandemije, ali inicijativa građana ga je spasila. Organiziran je humanitarni koncert potpomognut donacijama građana zbog kojeg je Muzej ostao otvoren.⁷⁴ Muzej organizira razne radionice i događaje za svoje posjetitelje poput programa „Žena 80ih“ koji prikazuje modu i stil života žena u tom desetljeću.⁷⁵

U svrhu istraživanja proveo sam strukturirani intervju s vlasnicom i osnivačicom Muzeja Anastasijom Knežević. Kao glavni motiv osnutka svog muzeja navodi zaradu. Vlasnica ne bi striktno svrstala svoj muzej pod takav nekakav pojam koji nije službeno prihvaćen. Smatra se poduzetnicom, a cilj svakog poduzetnika je pogoditi trend. Smatra da treba pratiti trendove te kako se svijet mijenja. Njeno poduzetništvo se bazira na tome da prodaje emocije ljudima koji posjećuju njen muzej. Navodi da je njen muzej specifičan po tome što se dotiče i nekih političkih tema. Naime, prvotno ime je trebalo biti „Beauty of Yugoslavia“, da se u posjetiteljima potaknu nostalgične emocije te da ih se podsjeti na dobar život u Jugoslaviji. To je klasično privlačenje potrošača na osoban način što je glavna karakteristika tržišta gdje dominiraju emocije u kakvom danas živimo. Ipak, Hrvati imaju problem s nazivom Jugoslavija te imaju drugačiji pogled na to od osnivačice budući da je ona iz Rusije. Vlasnica napominje da se njen muzej bavi očuvanjem baštine jednog desetljeća, osamdesetih koje su dio povijesti. Nazivaju se još i zlatne godine te su poznate kao najsretnije

⁷³ <https://www.zagreb80.com/pocetna/#> (10.12.2022.)

⁷⁴ <https://www.zagreb.info/ritam-grad/muzej-80-ih-najavio-zatvaranje-ali-zagrepcani-su-brzo-reagirali-i-organizirali-pomoc-evo-kako-mo-zete-sudjelovati-u-ocuvanju-muzeja/271158/> (10.12. 2022.)

⁷⁵ <https://grazia.hr/zena-80-ih-muzej-osamdesetih-zagreb/> (10.12.2022.)

godine na planetu. Karakteriziraju ih novi modni smjer, glazba te erotska opuštenost. Svoju muzejsku građu vlasnica smatra povijesnom i kulturnom baštinom osamdesetih u Jugoslaviji. Muzej osamdesetih se ne bavi djelatnošću istraživanja, ali nabavom da, iako to vlasnica nije spomenula. Također se ne bavi trajnom zaštitom i muzejskom dokumentacijom. Unatoč tome Muzej posjeduje brojne jedinstvene kvalitete. Jedini su muzej koji nastoji angažirati sva ljudska osjetila. Posjetitelji mogu probati autentičnu hranu, skuhati si kavu, probati robu te dodirivati izložke u Muzeju. Također, koriste se i osjetila mirisa i sluha. Upravo kroz tu uporabu osjetila stvara se doživljaj. Stvoreni doživljaj se prodaje pomoću emotivnog angažmana posjetitelja. Muzej osamdesetih se ne oglašava kao muzejska atrakcija te nemaju mišljenje o tom pojmu. Vlasnica tvrdi da se njen muzej razlikuje od drugih sličnih muzeja u Zagrebu najviše po trajnosti svoje građe. Osamdesete su povijesno razdoblje koje svi vole i jedan vječni trend dok bi, na primjer, Muzej mamurluka i Muzej novog vala mogli nestati ako ne prate trendove. Muzej novog vala, unatoč tome što je po građi sličan jer se bavi gotovo istim periodom, razlikuje se po ciljanoj publici budući da se najviše fokusira na domaće posjetitelje ili posjetitelje iz zemalja bivše Jugoslavije. Muzej osamdesetih prezentira građu cijelog desetljeća koju mogu prepoznati ljudi iz cijelog svijeta. Vlasnica smatra da je njen muzej sličan Muzeju prekinutih veza jer kao što će ljudi uvijek biti slomljena srca, tako će osamdesete uvijek privlačiti ljude. Ovaj muzej se apsolutno vidi kao paramuzej kakvog zagovara Nora Sternfeld, kao uistinu demokratska institucija. Kao glavni razlog ističu poticanje na društvene promjene protiv te stigme oko Jugoslavije koje ljudi imaju. Žele samo prikazati kakav je bio život tad, no neki ljudi imaju nacionalistički pristup i protiv su tog razdoblja, a što Muzej nastoji promijeniti obzirom da je i to dio povijesti Hrvatske. U Muzeju navode da nisu pravi muzej jer su privatni muzej, čisto poduzetništvo. Kao društvo sa ograničenom odgovornošću (d.o.o.) legalno su odabrali biti organizacija postava, a u gradskim institucijama se oni smatraju muzejem te se one prema njima tako i odnose. Navode da je za njih nemoguće postati muzej zbog previše administracije i uvjeta koje treba zadovoljiti. Ukoliko se Muzej osamdesetih ne bi smio nazivati muzejem, zvao bi se Beauty of Yugoslavia, što je bilo i originalno predloženo ime. Vlasnica misli da bi njena institucija bila jednako uspješna i bez tog naziva. Muzej ostvaruje prihod isključivo preko ulaznica te im je većinom dovoljan za pokrivanje troškova. Iznimka je bila tijekom pandemije SARS-COV-2 koja je značajno utjecala na rad Muzeja. Muzej je tijekom tog razdoblja bio zatvoren te je vlasnica čak razmišljala o prodaji. S druge strane, potres iz ožujka 2020. nije bitno utjecao na rad Muzeja. Muzej ne vodi evidenciju o posjetiteljima, no primijetili su neke demografske karakteristike svojih posjetitelja. Otprilike pola posjetitelja su strani državljani, a velik je broj

mladih, pogotovo studenata jer je tržište osamdesetih popularno zbog glazbe i mode. Shodno tome, vlasnica navodi da dolaze ljudi svih dobi, uključujući i one koji su živjeli u tom razdoblju. Prema spolu nema neke primjetne razlike. Muzej ima uvid u to koliko posjetitelja ponovno posjećuje njihovu instituciju. Uz individualce često ih ponovno posjećuju i ustanove poput škola. Podaci o posjetiteljima nisu utjecali na promjene u radu ovog Muzeja, unatoč tome što je istaknuta važnost praćenja trendova na tržištu.⁷⁶

⁷⁶ Strukturirani intervju

6.4. MUZEJ MAMURLUKA

Muzej mamurluka otvoren je u prosincu 2019. u Preradovićevoj ulici u centru Zagreba. Smješten je u zgradi iz druge polovice 20. stoljeća, a sastoji se od prizemlja te gornjeg kata.⁷⁷ Muzej se bavi prikupljanjem priča ljudi vezanih uz konzumiranje alkohola. Kao prvi muzej s tim nazivom, osmišljen je kao jedna šetnja iz večernjeg izlaska natrag prema vlastitoj kući gdje nastupa mamurluk. Tijekom šetnje posjetitelji mogu čitati iskustva drugih ljudi, te sudjelovati u interaktivnim aktivnostima koje simuliraju alkoholizirano stanje poput igrice koja simulira pijanu vožnju. Kretanje po izložbi se odvija kružno. Artefakti se razlikuju u rasponu od predmeta prikupljenih tijekom izlazaka poput prometnih znakova te običnih tekstualnih priča koje opisuju iskustva donatora. Muzej prikuplja predmete isključivo donacijama. Muzej ujedno i educira ljude o odgovornom konzumiranju alkohola te upozorava na zdravstvene probleme vezane uz njega. Muzej također pokušava natjerati posjetitelje na razmišljanje o osobnom odnosu prema alkoholu. Budući da su ciljana publika većinom mlade osobe, smatra se da je ovakva edukacija vrlo važan čimbenik ovog muzeja. Nadalje, Muzej planira uključiti u svoju stalnu izložbu i cijelu povijest alkohola u svrhu obrazovanja. Vlasnici su došli na ideju osnutka tijekom Beer festa 2019. gdje su prepričavali vlastita iskustva.⁷⁸ U Muzeju se također i nudi sam alkohol za konzumaciju tijekom posjeta da bi se poboljšao doživljaj posjetitelja, a Muzej na ulazu pruža igru pomoću koje je moguće osvojiti besplatan ulaz.⁷⁹ Ideja je od početka obuhvaćala osnivanje franšize te je 3. rujna 2022. otvoren Muzej Mamurluka u Šangaju. Time se Muzej mamurluka želi uspostaviti kao kreativni hrvatski turistički proizvod⁸⁰. Nakon oporavka od financijskih i drugih poteškoća zbog pandemije, Muzej planira širenje svog prostora na novoj lokaciji u Vlaškoj ulici.

U svrhu istraživanja proveo sam strukturirani intervju s vlasnikom i osnivačem muzeja Rinom Dubokovićem. On navodi dva glavna motiva za osnutak Muzeja mamurluka. Jedan od njih bio je financijske prirode, a drugi vlastita iskustva te osobna zanimacija za priče vezane uz konzumiranje alkohola. Htjeli su pokrenuti franšizu, budući da nije postojao nijedan takav muzej u svijetu. Također, jedan od važnih motiva vlasnika je edukacija o odgovornoj uporabi alkohola. Vlasnik muzeja ne vidi problem u pojmu paramuzej, ali smatra da orijentiranost na profit ne bi trebala biti presudna razlika između muzeja i paramuzeja. Kao razlog navodi to da

⁷⁷ <https://hr.museumofhangovers.com/> (4.12.2022.)

⁷⁸ <https://nevjerojatni.hr/nevjerojatni-muzej-mamurluka/> (4.12.2022.)

⁷⁹ <https://mimladi.hr/2021/12/17/jedinstveni-muzej-mladih-za-mlade-posjetite-muzej-mamurluka/> (4.12.2022.)

⁸⁰ <https://www.journal.hr/kultura/muzej-mamurluka-otvoren-u-sangaju/> (4.12.2022.)

javne muzeje financira država, dok privatni muzeji puno teže mogu postići neprofitnost. Navodi kako je to moguće u rijetkim slučajevima, poput nekih udruga koje znaju financirati privatne projekte. Smatra da treba postojati izričita distinkcija između muzeja orijentiranih na kulturu i onih koji nisu. Iz tih razloga traži da Ministarstvo kulture i medija ili neko drugo tijelo odredi jasno što je umjetnost i što je kultura, a što ne. Smatra da je njegov muzej ipak odražaj ljudi koji su nastanjeni na ovom prostoru i njihove kulture. U smislu muzejskih djelatnosti, tvrdi da su im najvažnije one koje im omogućavaju da opstanu financijski. Prvenstveno time misli na poslove nabave muzejske građe preko donacija. Ostale tradicionalne muzejske djelatnosti, poput znanstvenog istraživanja, trajne zaštite muzejske građe i dokumentacije ne obavljaju. Navodi da djelomično provode obrazovanje time što educiraju ljude o odgovornoj konzumaciji alkohola. Pri oglašavanju svog muzeja ne koriste pojam muzejska atrakcija, no smatraju ga atrakcijom grada Zagreba, samo ne muzejskom. Vlasnik konstatira da je Muzej mamurluka sličan Muzeju prekinutih veza jer oba predstavljaju priče ljudi te na taj način reprezentiraju lokalnu kulturu kao i kulturu ljudi iz inozemstva koji su donirali predmete. Kao ono po čemu se razlikuju od drugih muzeja navodi edukaciju o odgovornoj uporabi alkohola, mogućoj ovisnosti koja je legalna te je već dugo među nama. Smatra da u njihovom muzeju ljudi mogu naučiti na tuđim greškama pod utjecajem alkohola. Iako to vlasnik nije naveo, sličnosti možemo pronaći i s Muzejem kanabisa koji također educira ljude o uporabi jednog opijata. Donekle vidi svoj muzej kao paramuzej kakvog opisuje Nora Sternfeld, ponajviše zbog kritičkog pristupa i obrazovanja o konzumiranju alkohola koje nije zastupljeno u tradicionalnim muzejima. Ipak, smatram da je povezanost s takvim viđenjem pojma paramuzej površna. Vlasnik misli da njegova institucija vjerojatno ne bi bila jednako uspješna da se ne smije nazivati muzejem. Ne zna bi li uopće otvorio svoju instituciju da ne smije koristiti taj naziv zato što je jedna od prvih stvari koju je definirao bilo njeno ime. Ističe da oni nisu registrirani muzej, te da pojam muzeja stvara asocijaciju na neko mjesto te da je to jak marketinški naziv. Muzej mamurluka ostvaruje prihod pomoću muzejske trgovine i ulaznica te preko nedavnog franšiziranja. Zarada zadovoljava potrebe vođenja muzeja u potpunosti jer inače ne bi bilo franšize niti planiranog širenja. Navodi da potres u ožujku 2020. nije utjecao na Muzej, ali da je pandemija SARS-COV-2 izuzetno utjecala na rad Muzeja budući da je otvoren tek nekoliko mjeseci prije njenog početka. Najveći problem im je bilo neiskustvo i neznanje potencijala tržišta u normalnim okolnostima. Također, bilo je marketinških poteškoća iz istih razloga. Muzej je tijekom te jedne i pol do dvije godine bio vrlo izložen negativnom financijskom i marketinškom utjecaju pandemije. Muzej mamurluka vodi evidenciju o svojim posjetiteljima.

Iako ne prate spol, dob im je izrazito bitna budući da su njihova ciljana publika većinom mladi. Navodi da je većina posjetitelja u dobi između 18 do 32 godine. Većinom prevladavaju strani posjetitelji iz zapadne Europe i susjednih zemalja, osim tijekom turističke sezone kada su većina Hrvati, najčešće iz Zagreba. Nemaju uvid u broj ponovnih posjetitelja, ali navode da ih je po njihovoj procjeni oko 5-10%. Podaci o posjetiteljima utječu na njihov rad zato što im je od ključne važnosti prilagoditi sadržaj ciljanoj publici, te prate trendove raznih dobnih skupina.⁸¹

⁸¹ Strukturirani intervju

6.5. MUZEJ ČOKOLADE

Muzej čokolade smjestio se u Varšavskoj ulici nedaleko od Cvjetnog trga u zgradi iz šezdesetih godina 20. stoljeća. Otvoren je u studenom 2019. godine od strane osnivača i supružnika Ružice i Domagoja Cerovca⁸². Kao što mu ime govori muzej izlaže sadržaje vezane uz povijest i tehnologiju proizvodnje čokolade te artefakte vezane uz nju. Posjetitelji se mogu educirati o povijesti čokolade i njezine uporabe te o raznim oblicima u kojima se ona može konzumirati. Nadalje, posjetitelj se može educirati o sastojcima čokolade te o načinu kako se proizvodi. Također se upoznaju s kulturama u prošlosti koje su proizvodile i konzumirale taj proizvod. U Muzeju promiču ideju da čokolada ima geografski, kulturološki te povijesni značaj za čovječanstvo. Muzej nudi i kušanje čokolade kao dio svog interaktivnog sadržaja. Posjetitelji se također mogu okušati u pravljenju čokolade i drugih čokoladnih proizvoda. Posjetiteljima se nudi doživljajno iskustvo koje angažira osjetila, prvenstveno okus i miris. Pri obilasku Muzeja nudi se stručno vodstvo, a postav je koncipiran po principu kružne orijentacije. Muzej često održava radionice u kojima mogu sudjelovati članovi zajednice. Povremeno održavaju i povremene izložbe vezane uz svakojake tematike, poput izložbe „Sakupljanje sličica i albuma – zaboravljeni hobi“, primjerene za djecu i mlade. Muzej nema ciljanu publiku već prilagođava sadržaj posjetiteljima sviju dobi. Muzej sadrži trgovinu sa najraznolikijom ponudom čokolada u cijelom Zagrebu u kojoj mogu kupovati i oni koji ne posjećuju Muzej. Za razliku od većine muzeja u ovom radu, Muzej čokolade ima zaposlenog kustosa koji se brine o stalnom postavu. Muzej već duže vrijeme pokušava kompletirati proces registracije s Muzejskim dokumentacijskim centrom te je trenutno u završnoj fazi.⁸³ Tijekom pandemije SARS-COV-2 Muzej je bio zatvoren na period od dva mjeseca te je zato iskusio financijske poteškoće.⁸⁴ Muzej čokolade surađuje s tradicionalnim muzejima, poput Muzeja grada Karlovca, organiziranjem gostujućih izložbi - izložba „Povijest čokolade“ u Starom gradu Dubovcu. Po tome se također znatno razlikuje od većine drugih muzeja u ovom radu⁸⁵

U svrhu istraživanja proveo sam strukturirani intervju i s kustosom Muzeja čokolade i magistrinom muzeologije Markom Španjolom. Glavna motivacija za osnutak ovog muzeja

⁸²<https://www.zagreb.info/dobra-klopa/foto-sluzbeno-otvorenje-muzeja-cokolade-u-zagrebu/242093/> (13.12.2022.)

⁸³ <https://muzejcokolade.hr/> (13.12.2022.)

⁸⁴<https://licegrada.hr/muzej-cokolade-zagreb-ponovno-s-vama-otvaranje-nakon-pauze-od-puna-dva-mjeseca/> (13.12. 2022.)

⁸⁵ <https://mgk.hr/stari-grad-dubovac/novosti/otvorenje-izlozbe-povijest-cokolade/> (13.12.2022.)

proizašla je iz druženja vlasnika s malim proizvođačima čokolade. Vlasnici su se duže vrijeme bavili tematikom proizvodnje čokolade te su obišli veliki broj muzeja čokolade. Zamijetili su da je u tim muzejima interpretacija loša te da ne postoji ni jedan suvremeni muzej te su iz tog razloga odlučili osnovati vlastiti muzej čokolade. Inače, u Hrvatskoj postoji jako bogata tradicija industrijske proizvodnje čokolade koja nije dobro dokumentirana, što su vlasnici također htjeli promijeniti. Paralelno s osnutkom javili su se Ministarstvu kulture i medija da dobiju status privatnog muzeja. Što se tiče pojma paramuzej smatraju da privatne inicijative koje imaju plan otvoriti muzej trebaju imati dostupne sve informacije od strane Ministarstva kulture i vidjeti dobrobiti od registracije. Svakako se treba ograničiti korištenje riječi muzej jer prosječni posjetitelj ne vidi razliku između mjesta koje ima status muzeja te onog koje nema. Smatraju da neke ustanove i narušavaju imidž riječi muzej. Prema tome, prema M. Španjolu definitivno se pojam muzeja mora regulirati više nego sada. Trenutno smatraju da su paramuzej po stajalištu N. Sternfeld, ali zaposlili su stručni kadar da dobiju i službeni status muzeja. Trenutno čekaju rezultate posjete komisije Ministarstva kulture i medija za registraciju. Muzej čokolade obavlja sve navedene poslove u Zakonu o muzejima koji spadaju u muzejsku djelatnost. Nabavljaju muzejsku građu, provode istraživanja te stručnu i znanstvenu obradu, sistemiziraju predmete u zbirke, provode trajnu zaštitu muzejske građe te vode primarnu i sekundarnu muzejsku dokumentaciju po pravilnicima propisanim u Zakonu o muzejima. Sve te poslove obavljaju u svrhu dostupnosti, obrazovanja i predstavljanja muzejske građe kao kulturnog dobra. Muzej se pri oglašavanju ne koristi nazivom muzejska atrakcija. Smatraju da on ima negativne konotacije, ali shvaćaju zašto postoji, zato što živimo u ekonomiji u kojoj je bitno prodati neki proizvod. Muzeji su u vremenu tranzicije, moraju biti atraktivni i privlačiti posjetitelje, ali moraju imati obrazovnu ulogu. Pojam „muzejska atrakcija“ ima i pozitivnu stranu, ako je muzej atraktivan i privlači velik broj posjetitelja, ne znači da nema tu obrazovnu ulogu, već može značiti da je kvalitetan i da doprinosi društvu i zajednici. Smatraju da se Muzej čokolade razlikuje od drugih novijih privatnih tematskih muzeja u Zagrebu po tome što ima stručno i muzeološki obrazovano osoblje. Također, vrše muzejsku dokumentaciju te postavljaju izložbe dva do tri puta godišnje. Imaju stručno vodstvo za odraslo građanstvo te za osnovne i srednje škole, dakle prilagođeno za sve uzraste. Moraju se financirati da bi opstali, za razliku od gradskih i državnih muzeja. Shodno tome, profit im nije razlog postojanja, dok je možda nekim muzejima primaran. Muzej čokolade se donekle pronalazi u viđenju paramuzeja kao uistinu demokratske institucije koja preispituje moćne funkcije muzeja na temelju vlastitog emancipatorskog potencijala. Glavni razlog za to je težak proces usvajanja statusa muzeja

prilikom kojeg nailaze na kolege iz struke (muzealce) koji ne gledaju blagonaklono na ovakve privatne inicijative, jer smatraju da nemaju ozbiljnije temelje za rad. Djelomice se vide u definiciji kakvu zagovara Nora Sternfeld jer se žele izboriti da postanu ravnopravni članovi u muzejskoj zajednici. Budući da je od osnutka cilj ove ustanove bio ostvariti status privatnog muzeja, nisu razmišljali o drugim nazivima za nju kao ni o njenoj uspješnosti bez naziva muzej. Muzej čokolade ostvaruje prihod preko ulaznica i muzejske trgovine te nemaju velike prihode na temelju naziva muzej. Ostvareni prihod im je trenutno dovoljan za pokriti troškove. Iza njih su tri teške godine pandemije koje su preživjeli zbog truda vlasnika koji su žrtvovali svoju imovinu da bi muzej preživio. Bili su primorani pokriti i plaće zaposlenika i troškove komercijalnog najma. Muzejska trgovina im ostvaruje jako malen udio profita jer su to proizvodi uglavnom domaćih proizvođača čokolade kojima žele pomoći da se probiju na tržištu. Potres u Zagrebu iz 2020. godine nije značajno utjecao na rad ovog muzeja dok je pandemija SARS-CoV-2 imala velik negativni utjecaj. Trebat će još neko vrijeme da se vrati sve ono što se založilo da muzej opstane te se još oporavljaju od posljedica tog perioda. Muzej vodi evidenciju o broju posjetitelja, ali ne vode o demografskim karakteristikama. Prema onome što su zamijetili najčešće ih posjećuju studenti, obitelji s djecom i mlađe osobe. Imaju uvid o ponovnim posjetiteljima jer im se oni često javljaju. Nije značajan broj ponovnih posjetitelja, ali postoji skupina koja se vraća. Obično su to roditelji s malom djecom kojima se jako svidio Muzej pa se vrate, te također donatori koji se vraćaju da vide promijenjeni postav. Podaci o posjetiteljima su sigurno utjecali na rad Muzeja čokolade. Od samog otvaranja prate recenzije posjetitelja u knjizi dojmova i na društvenim mrežama. Na primjer, imali su samo stručno vodstvo za odrasle, ali su zbog povratnih informacija od strane škola koje su željele posjetiti Muzej organizirali i posebna vodstva za školarce. Prilagođavali su rad i po strukturi posjetitelja, recenzijama i po svim ostalim informacijama koje su o posjetiteljima mogli dobiti.⁸⁶

⁸⁶ Strukturirani intervju

6.6. MUZEJ KANABISA

U siječnju 2022. u jednoj modernoj zgradi u Petrinjskoj ulici otvoren je Muzej kanabisa. Muzej se bavi reprezentiranjem biljke konoplje te proizvoda vezanih za konoplju. U Europi postoji još muzeja s istim nazivom, no, koliko je poznato, nemaju istog vlasnika iako svi imaju jednako poslanje. Zagrebački se ističe time što je otvoren u državi u kojoj je konzumiranje marihuane u rekreativne svrhe zabranjeno zakonom. Muzej se prostire na dva kata te sadrži četiri prostorije, a na samom ulazu nalazi se trgovina sa suvenirima i proizvodima od konoplje. Ulaznice ovog muzeja su unikatne po tome što su i same proizvod u obliku papira za motanje duhana. Stalna izložba je organizirana u pet dijelova. Prvi odjeljak objašnjava morfologiju konoplje, povijest njene uporabe od neolitika sve do danas te pokušava istaknuti dugotrajnost uporabe. Nadalje, ističe se uzgoj konoplje za vrijeme Jugoslavije koja je bila jedan od najvećih proizvođača te biljke u Europi. U drugom dijelu nalazi se prostor u kojem se može vidjeti i uzgoj biljke. Osmišljen je kao prostor koji educira posjetitelje o botanici. Treći dio posvećen je uporabi konoplje u medicini te se u njemu naglašavaju njeni pozitivni ali i negativni učinci. Posljednja dva dijela posvećeni su rekreativnom korištenju marihuane te kulturi kanabisa koja se, primjerice, veže uz reggae glazbu. Također, prikazuje i ostale načine uporabe konoplje koji su manje poznati. Kretanje posjetitelja se odvija polukružno. Muzej održava i radionice za mlade te provodi i nagradne kvizove kako bi educirao zajednicu o konoplji. Ciljana publika muzeja su prvenstveno mladi koje se educira o konoplji u nadi da će nestati negativna stigma prema toj biljci. Ova institucija se svojim djelovanjem zalaže za promjene u društvu koje uključuju legalizaciju marihuane, prvenstveno zbog medicinskih razloga, te svojim radom i pomoću društvenih mreža to pokušava potaknuti.⁸⁷

U svrhu istraživanja i u ovom slučaju sam proveo strukturirani intervju s djelatnikom Muzeja Božidarom Kračunom. Kao glavni motiv osnutka Muzeja on navodi edukaciju o samoj biljci, zbog toga što oko nje postoji određena stigma i što je to tabu tema. Također, navodi edukaciju o morfologiji biljke te njenoj samoj upotrebi. U Muzeju nemaju mišljenje o pojmu paramuzej te nisu razmišljali o tome može li se njihov muzej nazvati paramuzejem.

⁸⁷https://cannabismuseum.hr/?fbclid=IwAR0rTCpeBgdYgW_wzzJMCbQAOUlzcF9zYZ_J77ohMdfzVUVB0NhLQ2Hs3TI (26.11.2022.)

Navode da se bave nabavom muzejske građe i komunikacijom vođenim turama kroz stalnu izložbu. Nadalje, navode da Muzej obavlja funkciju istraživanja pomoću znanstvene literature u području biologije, medicine i botanike. Muzej ne obavlja u potpunosti poslove muzejske zaštite, a dokumentaciju uopće ne obavljaju. Iako to djelatnik nije naveo, Muzej ipak djeluje u svrhu obrazovanja, tumačenja i predstavljanja javnosti muzejske građe kao dijelova prirode. Muzej sam po sebi smatraju atrakcijom, no ne koriste taj izraz pri oglašavanju. Od drugih muzeja, ovaj se najviše razlikuje po tome što se bavi tabu temom i građom čija je konzumacija ilegalna. Muzej želi vidjeti društvene i zakonodavne promjene, ali im nije cilj osobno pokrenuti te predstavljati nekakav pokret. Šalju poruku o potrebi legalizacije marihuane prvenstveno političarima, kojima je ulaz u Muzej besplatan. Shodno tome imaju neke karakteristike paramuzeja kao uistinu demokratske institucije kakvog zagovara Nora Sternfeld, ali ga ne smatraju u potpunosti sredstvom za poticanje društvenih i političkih promjena. Ujedno, donekle provode formu kritičkog obrazovanja o kanabisu. U Muzeju nisu razmišljali o drugom nazivu za muzej u slučaju da se tako ne bi smio nazivati, kao ni o tome bi li njihova institucija u tom slučaju bila jednako uspješna. Muzej kanabisa ostvaruje prihod pomoću prodaje ulaznica te preko muzejske trgovine, ali nisu htjeli podijeliti postotak u kojem on zadovoljava troškove potrebne za vođenje muzeja. Budući da je Muzej otvoren 2022., potres iz ožujka 2020. nije utjecao na njega. Muzej je time također izbjegao i najveći utjecaj pandemije SARS-CoV-2, te osim pridržavanja mjera zaštite prvih nekoliko mjeseci posljedica nije bilo. Muzej ne vodi evidenciju o svojim posjetiteljima te procjenjuju da je podjednak broj stranih i domaćih posjetitelja. Također, navode da imaju posjetitelje svih životnih doba iako su ciljana publika mladi. Smatraju da imaju značajan broj ponovnih posjetitelja zbog toga što mladi često preporučuju Muzej prijateljima te ih u njega odvođe. Iz razloga što Muzej ne bilježi podatke o posjetiteljima i njihovim iskustvima, oni nisu mogli utjecati na rad Muzeja.⁸⁸

⁸⁸ Strukturirani intervju

6.7. MUZEJ GLJIVA

Muzej gljiva smješten je na Trgu bana Josipa Jelačića, glavnom i najpoznatijem zagrebačkom trgu. Njegov osnivač je bio poznati agronom i mikolog prof dr sc. Romano Božac. Osnovan je u veljači 2013. uz podršku bivšeg gradonačelnika Zagreba Milana Bandića i grada Zagreba, Turističke zajednice grada Zagreba te Gljivarskog društva Kamilo Blagačić.⁸⁹ Osnovan je kao Edukacijski centar „Bogatstvo svijeta gljiva“ te mu je kasnije dodani naziv „Muzej gljiva“. Nakon smrti njegovog utemeljitelja u veljači 2020. preimenovan je u Edukativni centar „Prof. dr. sc. Romano Božac“ u njegovu čast.⁹⁰ Samo upravljanje ustanovom prepušteno je Javnoj ustanovi Maksimir. Muzej se bavi prezentiranjem prezerviranih gljiva u njihovom prirodnom stanju, dimenzijama i boji. Orijentiran je na očuvanje okoliša te na obrazovanje o gljivama te branju i prepoznavanju gljiva. Gljive se u njemu kategoriziraju na jestive, nejestive i smrtonosne. U njemu se odvijaju raznolike radionice za sve životne dobi, kao i predavanja. Muzej također organizira izlete za djecu i odrasle uz organiziranu berbu. Sadrži zbirku od oko 2000 različitih vrsta gljiva. Smješten je na drugom katu, što otežava njegov pronalazak te se sastoji od dva dijela. Prvi dio se sastoji od predvorja, izložbenog prostora, i muzejske čuvaonice dok je drugi dio predavaonica s 40 sjedećih mjesta, a koja, uostalom, služi i za radionice i skupove. Muzej nabavlja građu stručnom berbom, ali i donacijama građana.⁹¹

U svrhu istraživanja razgovarao sam voditeljem i jedinim zaposlenikom Muzeja Zvonkom Vukom. Glavni motiv osnutka ovog muzeja bio je san dr.sc. Romana Bošca, agronoma i profesora na Sveučilištu u Zagrebu o jednom prostoru koji će izlagati gljive. To je san koji dijele i drugi gljivari te ljudi koje zanima priroda. Muzej gljiva je zapravo muzej samo po nazivu, dok se službeno zove Edukativni centar prof. dr. sc. Romano Božac. Djelatnik smatra da se iz tog razloga ne može utvrditi je li Muzej gljiva paramuzej. Navodi da Muzej nije orijentiran na profit jer su troškovi vođenja preveliki. Muzej obavlja poslove nabave muzejske građe, prvenstveno gljiva, istraživanje, no ne stručnu i znanstvenu obradu te sistematizaciju u zbirke. Shodno tome, ističe da zaposlenik Muzeja piše članke za medije te nastupa na televiziji, ali da tome fali znanstveni pristup. Suraduju s Institutom Ruđer Bošković koji štiti lokalitete prirodne baštine na kojima se pronalaze i sabiru gljive za Muzej,

⁸⁹ <https://www.zagreb.hr/otvoren-muzej-gljiva/51835> (6.12.2022.)

⁹⁰ <http://gdkb.hr/zagreb-svecano-otvoren-edukativni-centar-bogatstvo-svijeta-gljiva-uz-edukacijsku-dvoranu-i-prosirenje-postava/> (6.12.2022.)

⁹¹ <https://park-maksimir.hr/edukativni-centar-bogatstvo-svijeta-gljiva/> (6.12.2022.)

tako da na određen način i štite lokalitete prirodne baštine, ali to im nije glavna svrha. Muzej gljiva obavlja poslove trajne zaštite muzejske građe, poput dubokog smrzavanja i sušenja gljiva pod vakuumom da bi se mogle izložiti u stalnom postavu. Ne rade poslove muzejske dokumentacije, no predstavljaju muzejsku građu kao dijelove prirode. Muzej je orijentiran na obrazovanje posjetitelja o gljivama te surađuje s udrugama, poput Hrvatskog gljivarskog društva i Hrvatskog gljivarsko-mikološkog saveza, upravo u tu svrhu. Smatraju svoj muzej muzejskom atrakcijom te ga tako oglašavaju. Također ga oglašavaju kao atrakciju grada Zagreba, Hrvatske te čak cijelog svijeta. Djelatnik konstatira da se Muzej gljiva najviše razlikuje od ostalih novijih tematskih muzeja u Zagrebu po svrsi. Ljude se obrazuje o gljivama, primjerice koje su otrovne za jelo, a koje jestive. Muzej često zaprima košare s gljivama od ljudi koji beru gljive te se žele informirati o njihovoj jestivosti. Također, u Muzeju se održavaju predavanja za ljude koji žele pristupiti polaganju gljivarskog ispita ili se informirati o gljivama. To nije jedini primjer kako Muzej pridonosi zajednici, već održavaju i radionice za djecu te za umirovljenike. Muzej se ne pronalazi u potpunosti u definiciji paramuzeja kao uistinu demokratske institucije. Ne zagovaraju nikakvu emancipaciju, već predstavljaju grad Zagreb, pod čijim su vlasništvom. Budući da Muzej gljiva nije registriran kao muzej, već kao edukativni centar, kako se i službeno zove, zadržao bi taj naziv. Smatraju da ova institucija ne bi bila jednako uspješna bez dodatka nazivu „Muzej gljiva“ koji se dogodio naknadno zbog prepoznatljivosti pojma muzej te marketinškog potencijala. Muzej gljiva ostvaruje profit isključivo putem ulaznica, što je trenutno vrlo mali postotak u odnosu na troškove. Zbog novonastale financijske krize te rezova u gradskom budžetu Muzej se trenutno teže financira s obzirom na troškove opreme. Gljive zahtijevaju vrlo kompleksne mikroklimatske uvjete koje omogućavaju strojevi čije je održavanje skupo. Zgrada s početka 20. stoljeća u kojoj je Muzej građen je kvalitetne izrade, pa potres nije direktno utjecao na njenu konstrukciju niti na predmete u muzeju, no zbog posljedica potresa opala je posjećenost. Pandemija SARS-COV-2 je značajno negativno utjecala na posjećenost koja se tek 2022 vratila na prijašnju razinu. Muzej procjenjuje da se u odnosu na 2020. posjećenost povećala dvostruko. Muzej vodi evidenciju o posjetiteljima s naglaskom na njihovoj nacionalnosti. Većinom ga posjećuju strani državljani (80-85%). Među njima najbrojniji su redoslijedom Amerikanci, Britanci, Francuzi pa Austrijanci. Iznimka tijekom pandemije bila je velika brojnost ruskih državljana koji su dolazili u Zagreb po cjepivo i tom prilikom turistički obilazili grad. U dobnom demografskom sastavu posjetitelja stanje je podjednako. Dolaze vrtići, osnovne i srednje škole te studenti u grupama. Srednje škole najčešće dolaze zbog edukacije, budući da udžbenici biologije ne sadrže dovoljno informacija o gljivama.

Muzej organizira i događaje za studente i učenike. Zajedno s Gljivarskim društvom organizirane su i berbe gljiva te izložba u Studentskom centru. Dolaze i grupe umirovljenika, na primjer polaznici Sveučilišta za treću dob. Kod spola posjetitelja nema primjetne razlike. Muzej nema uvid u ponovne posjetitelje, no primijetili su da posjetitelji dovode svoje prijatelje pri svom drugom posjetu. Podaci o posjetiteljima su utjecali na promjene u radu ovog muzeja, primarno motivirane financijskim stanjem.⁹²

⁹² Strukturirani intervju

6.8. BACKO MINI EXPRESS - MUZEJ MINI VLAKOVA

U blizini samog centra grada u Gundulićevoj ulici smjestio se Backo mini express, još poznat po nazivu Muzej mini vlakova. Muzej je osnovan 2011., a otvoren je za javnost 2014. godine. Nalazi se u prizemlju renovirane zgrade s kraja 19. stoljeća. Muzej radi samo dva dana u tjednu, petkom i subotom, a razlog tome su veliki troškovi zbog količine električne energije koju Muzej koristi. Muzej ima poseban popust za obitelji te za djecu koja su velikim dijelom ciljana publika ovog Muzeja. Glavna atrakcija je maketa koja zauzima 120 metara kvadratnih prostora. Sastoji se od željezničke pruge te brojnih suvremenih ili povijesnih modela vlakova. Uz željezničku prugu, maketa sadrži i tramvajsku prugu te same modele tramvaja. Maketa radi pomoću kompjutera kojim se pokreću modeli i figurice na njoj te je jedna od najvećih maketa u Europi. Osim vlakova i tramvaja, mogu se vidjeti i figurice ljudi prikazane u raznim životnim situacijama, poput izvođenja koncerata i sl. Nadalje, rekonstruirane su i ceste na kojima se kreću modeli auta preko indukcijskog napajanja. Rekonstruirani su i kolodvori, uključujući i Glavni zagrebački željeznički kolodvor uz Trg Kralja Tomislava. Kolodvori na maketi imaju i sustav rotacije koji osigurava da posjetitelji tijekom svog posjeta neće dva puta vidjeti isti model vlaka. Na maketi se također nalazi i rekonstrukcija skijališta na Sljemeni. Osim zagrebačkih prizora, rekonstruirane su i neke druge lokacije iz Hrvatske te neke iz drugih država poput tajlandske špilje *Tam Luang*. Muzej se odlikuje i interaktivnim sadržajem kao što su gumbi za mijenjanje scena na maketi, a sami modeli vlakova se na određenim mjestima pomoću tableta ili daljinskih upravljača mogu voziti. U Muzeju se odvija kružna orijentacija posjetitelja u postavu, a koja je posljedica pandemije SARS-Cov-2. Posjetitelji se tako kružnim kretanjem vraćaju prema izlazu na kraju razgledanja. U svojoj viziji za Muzej vlasnik namjerava proširiti maketu na cijeli prostor te time udvostručiti njen opseg, čime bi postala jedna od najvećih u svijetu te važna atrakcija grada Zagreba. Također, želi proširiti svoj hobi, maketarstvo te ga približiti što većem broju ljudi. U tu svrhu, uz Muzej se nalazi i trgovina sa svim što je potrebno za početnike u maketarstvu, s naglaskom na djecu.⁹³ Tijekom ljeta 2022. Muzej se našao u financijskim poteškoćama zbog posljedica ekonomske krize, inflacije potaknute ratom u Ukrajini te posljedica pandemije. Vlasnik navodi da je Muzej nekada brojio oko 100 posjetitelja dnevno, a tijekom ljeta toliki broj posjeti Muzej mjesečno. Muzej je tako jedno vrijeme bio pod prijetnjom gašenja zbog financijske situacije. To je samo jedna od posljedica okoliša u kojem

⁹³ <https://www.backo.hr/> (23.11.2022.)

muzeji djeluju u suvremenom društvu, a kojeg karakterizira ranjivost, nestalnost, neizvjesnost, složenost i dvoznačnost.⁹⁴

U svrhu istraživanja u ovom muzeju sam proveo intervju s osnivačem i vlasnikom muzeja Antunom Urbićem Backom. Kao glavni motiv osnutka Muzeja naveo je svoju ljubav prema vlakovima i maketama. Posjedovao je veliki broj maketa u svom domu te je odlučio prostor u svom vlasništvu iskoristiti kao prostor muzeja. Ne smatra da je njegov Muzej paramuzej. Ističe da njegov Muzej obavlja muzejsku djelatnost nabave muzejske građe koju izlaže u svrhu dostupnosti i obrazovanja budući da Muzej često posjećuju osnovne škole, ali i srednje škole te vrtići. Iako vlasnik nije naveo istraživanje kao jednu od funkcija koje Muzej obavlja, rekonstrukcije dijelova Zagreba i drugih lokacija su zasigurno provođenje navedene funkcije zahtijevale. Muzej ima jednog stalnog zaposlenika osim vlasnika. Ova institucija ne obavlja stručnu i znanstvenu obradu niti svrstava sistematski muzejsku građu u zbirku, također ne provodi niti muzejsku dokumentaciju. Ipak, neke kulturološke ali i povijesne vrijednosti se u maketarstvu mogu pronaći. Ovaj muzej ne koristi pojam „muzejska atrakcija“ kao drugi naziv za paramuzej, niti se u njemu pronalazi. Vlasnik smatra da je njegova institucija sama po sebi atrakcija. Backo mini express se od drugih privatnih tematskih muzeja u Zagrebu najviše razlikuje po samoj građi i tematici te po tome da Muzej unatoč svom imenu nije vezan isključivo za vlakove i željeznice. Vlasnik tvrdi da bi njegova institucija bila jednako uspješna i kad se ne bi smjela nazivati muzejem iz razloga što se u početku zvala samo Backo mini express te je naziv muzej mini vlakova dodan naknadno 2019. godine. Po tome je ovaj muzej specifičan u odnosu na ostale u ovom radu. Navodi da Muzej ostvaruje prihod isključivo preko ulaznica i on im trenutno zadovoljava visinu troškova u cijelosti, unatoč ranijim poteškoćama. Muzejska trgovina nije u vlasništvu Muzeja. Na rad Muzeja značajno je utjecala pandemija SARS-CoV-2 te je Muzej za vrijeme mjera bio zatvoren. Bez posjetitelja muzej nije imao prihoda. Potres u Zagrebu tijekom ožujka 2020. Godine, na sreću, nije naštetio Muzeju te je za vrijeme njega samo jedan model bio dislociran, no bez ikakve trajne štete. Muzej ne vodi evidenciju o svojim posjetiteljima te nema statističke podatke o njihovim demografskim karakteristikama. Djelatnici Muzeja navode da ga posjećuje značajan broj stranaca, škole te vrtići što bi značilo povećati broj djece i maloljetnika. Muzej također

⁹⁴<https://www.tportal.hr/kultura/clanak/foto-gasi-se-zagrebacki-muzej-vlakica-ranije-smo-imali-i-do-stotinu-gostiju-dnevno-danas-ih-toliko-ude-u-mjesec-dana-foto-20220802> (24.11.2022.)

nema uvid u broj ponovnih posjetitelja, no procjenjuju da ih otprilike 50% ponovno dođe. Budući da nemaju podatke o posjetiteljima, oni nisu mogli utjecati na rad Muzeja.⁹⁵

Muzej je aktivan na društvenim mrežama poput Facebooka i Instagrama, a u medijima se označava kao hrvatski turistički proizvod.⁹⁶

⁹⁵ Strukturirani intervju

⁹⁶ <https://osjetihrvatsku.hr/2022/08/02/muzej-vlakica-backo-mini-express-nikad-ovako-kao-danas-nije-ljeto-u-zagrebu-bilo-bez-domacih-i-inozemnih-gostiju/> (24.11.2022.)

6.9. MUZEJ TORTURE

Muzej torture otvoren je 2015. godine u Radićevoj ulici u centru Zagreba. Bio je u privatnom vlasništvu, a njegov osnivač i vlasnik bio je Vedran Vranjić. Zbirka ovog muzeja sastojala se od sedamdesetak predmeta i replika vezanih za mučenje i pogubljenja. Svi predmeti bili su povijesni te je time Muzej imao određenu povijesnu i edukativnu vrijednost. Neki od predmeta bili su giljotine, rastezala ili brnjice. Svaki od tih izložaka bio je popraćen s poviješću njegove uporabe, a cijeli muzej predstavljao je kompletnu povijest torture o kojoj su se posjetitelji razgledavanjem mogu informirati. Drugi naziv ovog muzeja bio je Tortureum, a oglašavali su se i kao „Kabinet čudesa“, kako su se za vrijeme renesanse nazivale neke zbirke. Također su se nazivali i doživljajnim muzejem, nazivom koji je direktna posljedica ekonomije doživljaja.⁹⁷ Muzej je sadržavao interaktivni sadržaj, poput tamnice gdje su se posjetitelji mogli smjestiti u ulogu zatvorenika koji čeka pogubljenje. Muzej se oslanjao na osjetilo sluha tako što je stvarao jedinstvenu zvučnu atmosferu. Osim sluha, posjetitelji su angažirali i ostala osjetila, a posebno vid, budući da u Muzej nije dopiralo danje svjetlo pa je u njemu vladala mračna atmosfera. Predmeti su se također mogli i dodirivati.⁹⁸ Cilj ovog muzeja bio je osvijestiti ljude o nasilnoj povijesti čovječanstva sa željom da će takva neugodna atmosfera i prizori naučiti čovječanstvo da bude bolje u budućnosti. Nadalje, Muzej je pokušavao senzibilizirati ljude za modernu svakodnevnu torturu poput kućnog, radnog ili školskog nasilja s krajnjim ciljem zaustavljanja tog ciklusa.⁹⁹ Muzej je također sadržavao i snimke suvremenog mučenja koje su šokirale posjetitelje, a sve radi ranije navedene svrhu.¹⁰⁰ Koliko je poznato Muzej torture se financirao preko prodaje ulaznica i preko prodaje suvenira u trgovini.¹⁰¹ Muzej nije imao vodiče, već se posjetiteljima nudio tablet koji je služio kao video i audio vodič te kao putokaz. Izložbeni prostor bio je skučen, najvjerojatnije s namjerom da bi stvorio što turobniji ugođaj.¹⁰² Kao motiv osnutka ovog muzeja vlasnik je naveo svoj osobni interes koji je stekao tijekom svojih putovanja Europom gdje je posjećivao slične muzeje. Poželio je otvoriti jedan novi i jedinstveni muzej u Zagrebu koji će se baviti takvom tematikom, ali i slati poruku protiv nasilja.¹⁰³ Osnutak ovog muzeja je također bio motiviran i porastom turističkih noćenja u Zagrebu. Muzej je trebao upotpuniti turističku ponudu

⁹⁷ <https://tortureum.com/?lang=hr> (10.12.2022.)

⁹⁸ R. SANTO, 2015., 65-66.

⁹⁹ <https://tortureum.com/?lang=hr> (10.12.2022.)

¹⁰⁰ R. SANTO, 2015., 66.

¹⁰¹ <https://tortureum.com/?lang=hr> (10.12.2022.)

¹⁰² <https://kisobran.uniri.hr/2022/05/11/tortureum-dokle-ljudsko-zlo-moze-ici/> (10.12.2022.)

¹⁰³ <https://vizkultura.hr/tortura-nikada-ne-prestaje/> (10.12.2022.)

hrvatskog glavnog grada sa svojim novim i atraktivni muzejskim sadržajem. Muzej je tiskao deplijane i katalog te je bio aktivan na društvenim mrežama.¹⁰⁴ Zatvoren je u listopadu 2021. godine iz nepoznatih razloga. Moguće je da su bili financijske prirode zbog posljedica SARS-COV-2 pandemije.

Nažalost, nisam uspio stupiti u kontakt s vlasnikom i osnivačem ovog muzeja.

¹⁰⁴ R. SANTO, 2015., 64., 66.

6.10. MUZEJ RATNIH FOTOGRAFIJA

U Zagrebu je u listopadu 2018. na adresi Hebrangova 4 otvoren Muzej ratnih fotografija. Poznat je još i po nazivu *Image of war*, što u prijevodu znači Slika rata. Muzej se bavio izlaganjem ratnih fotografija iz brojnih ratova uz jasnu proturatnu poruku. Fokusirao se na nevine žrtve rata te ga nije veličao ni na kakav način. Najviše je koristio fotografije lokalnih fotografa, običnih građana, a ne medija, tako da bi posjetitelji vidjeli rat iz perspektive bliže njima samima. Tematika prve izložbe bila je Domovinski rat (1991.-1995.) Prikazivale su se fotografije s hrvatske, međunarodne, ali i s neprijateljske strane kako bi se što neutralnije prikazala surovost i tragedija rata. Muzej se snažno oslanjao na emocije posjetitelja u svom izložbenom prostoru te je nastojao potaknuti ljude na razmišljanje o viđenom materijalu. Time se Muzej nadao poslati pacifističku poruku svima koji prođu kroz njega u nadi da će je oni širiti dalje. Muzej je financirao svoje otvaranje crowdfundingom preko platforme „Indiegogo“ prilikom čega je prikupljeno preko 50 tisuća kuna.¹⁰⁵ Muzej je dio svog prihoda od ulaznica donirao žrtvama rata te time pomagao zajednici čiju je prošlost reprezentirao. Osim fotografija, sakupljale su se i ratne priče građana koje je svatko mogao donirati. To se moglo činiti putem elektroničke pošte ili društvenih mreža. Glavna motivacija otvaranja ovog Muzeja bila je kreirati mjesto koje preko umjetnosti fotografiranja motivira razgovor i edukaciju o destruktivnoj prirodi ratova i važnosti održavanja mira u svijetu. Ovaj Muzej je bio privatni nezavisni projekt koji je nastao u suradnji s Muzejom ratne fotografije u Dubrovniku te je imao zaposlenu jednu kustosicu.

Tijekom komunikacije s vlasnikom i osnivačem muzeja Danilom Gregorovićem saznao sam da je Muzej zatvoren nakon potresa 22. 03. 2020. godine jer zgrada Muzeja znatno oštećena. Zbog epidemioloških mjera Muzej je prvotno nekoliko dana prije samog potresa već bio zatvoren, no zbog potresa otvaranje nakon popuštanja mjera nije bilo moguće. Muzej je trenutno u procesu prebacivanja fundusa u digitalni format te vlasnik i djelatnici nisu bili u mogućnosti sudjelovati u istraživanju. Web stranica muzeja je u izradi te se nova očekuje u 2023., kao i nastavak rada Muzeja.¹⁰⁶

¹⁰⁵<https://www.zagreb.info/zagrebackim-ulicama/foto-image-of-war-u-zagrebu-otvoren-muzej-ratne-fotografije/192843/> (11.12.2022.)

¹⁰⁶<http://www.imageofwar.hr/old-home-2> (11.12.2022.)

6.11. MUZEJ NOVOG VALA

Najnoviji privatni tematski muzej u Zagrebu je Muzej novog vala koji se nalazi u Vlaškoj ulici. Otvoren je 4. studenog 2022., a posvećen je glazbi i životu u periodu od 1977. do 1987. u Zagrebu. Radi se o svjetskom glazbenom fenomenu koji je nastao u SAD-u i Velikoj Britaniji. To je bio prvenstveno glazbeni pokret kojeg je obilježila punk glazba te nastanak mnogih glazbenih skupina, a Zagreb je u Hrvatskoj bio jedno od njegovih glavnih središta. Osim glazbe, pojmom je obuhvaćen i smjer u umjetnosti poput stripova te radova ulične umjetnosti. Obilježila ga je u našim okolinostima i kritika prema vlastima te poziv na društvene promjene, a njegovi najbrojniji nosioci su bili mladi umjetnici i glazbenici. Cilj Muzeja je predstaviti današnjim mladim osobama umjetnike tog razdoblja te ih motivirati da se kreativnim djelovanjem i sami bave. Nadalje, potiče se nostalgija posjetitelja koji su živjeli u to vrijeme. Shodno tome, ciljana publika ovog muzeja su mladi te ljudi u pedesetima ili šezdesetima koji su proživjeli prikazano razdoblje. Oglašava se kao mjesto gdje se posjetitelji mogu educirati o životu ne samo umjetnika, već i prosječnih ljudi u tom razdoblju te kao interaktivno mjesto. Muzej također organizira događaje u zajednici kao što su božićne adventske kućice i sl.¹⁰⁷ Otvaranje Muzeja bilo je popraćeno kontroverzom koja je uključila reakciju jednog od umjetnika čiji su artefakti zatupljeni u Muzeju. Naime, poznati rock glazbenik Branimir Johnny Štulić je preko društvenih mreža uputio kritike u odnosu na muzej, navodeći da ručnik i tenisice koje su izložene kao njegove ne pripadaju njemu već hrvatskom pjevaču i gitaristu Jurici Pađenu. Nadalje, optužio je Juricu Pađenu da je Muzeju donirao njegove tri pedale za gitaru, a za što nije imao dopuštenje. Branimir Johnny Štulić također je izjavio da se ne slaže s otvorenjem Muzeja te da ga smatra smetlištem i depoom za stare memorabilije. On se distancirao od Muzeja te istaknuo zlouporabu svog lika i stihova koji su iskorišteni za ostvarenje profita, a također i osuđuje Turističku zajednicu grada Zagreba zbog podržavanja projekta. Jurica Pađen je Štulićeve optužbe demantirao navodeći da je za korištenje spomenutih memorabilija imao dopuštenje.¹⁰⁸ Posjetom Muzeju osobno sam svjedočio kako se brojni posjetitelji raspituju o toj kontroverzi, što znači da je čak i

¹⁰⁷ <https://glazba.hr/citaj/izvjestaj/otvoren-muzej-novog-vala/> (27.11.2022.)

¹⁰⁸ <https://www.novolist.hr/scena/foto-bili-smo-u-muzeju-koji-je-izazvao-bijesnu-reakciju-johnnyja-stulica-lijepo-je-vidjeti-i-mladost-da-navraca/> (2.12.2022.)

negativni publicitet pridonio posjećivanju Muzeja. Osim Turističke zajednice Zagreb, Muzej podržava i Hrvatsko društvo skladatelja te Hrvatska glazbena unija.¹⁰⁹

Strukturirani intervju proveo sam s osnivačem i vlasnikom muzeja Aleksandrom Črčekom. Njegov glavni motiv osnutka Muzeja jest da njegov rodni grad Zagreb dobije sadržaj koji se može podijeliti s mladima te istovremeno i odati počast i spomen umjetnicima tog razdoblja. Smatra da je taj desetogodišnji period u Zagrebu bio najkreativniji po pitanju ne samo glazbe, već i drugih umjetnosti poput likovne umjetnosti, fotografije i izdavaštva te je zbog toga zaslužio jedan prostor u kojem se može muzejski prikazati. Vlasnik muzeja tvrdi da se njegov muzej te slični muzeji mogu ubrajati među paramuzeje prema navedenoj definiciji tog pojma, ali se ne slaže s tim da su orijentirani striktno na profit. Shodno tome navodi da su ti muzeji privatni te da uistinu očekuju neki povrat sredstava, no da profit nije njihov glavni cilj. Ističe da svi muzeji naplaćuju ulaz i da se po tome ne razlikuju. Vlasnik navodi da Muzej novog vala obavlja muzejsku funkciju komunikacije pomoću stručnog vodstva, edukaciju, pogotovo za mlade te poslove nabave muzejske građe putem donacija i kupnje kao i tradicionalni muzeji. Ipak, smatra da se po pitanju istraživanja te znanstvene obrade građe njegov muzej ne uklapa u definiciju institucije koja provodi muzejsku djelatnost. Nije naveo obavljanje muzejske zaštite niti dokumentacije. Unatoč želji vlasnika, ne mogu se registrirati kao muzej jer za muzeje poput njegovog ne postoji adekvatna zakonska definicija, a ne postoji neki adaptirani novi zakon za projekte slične njihovom. Iako vlasnik smatra da je njihova građa kulturna baština, pitanje je tko i kako će je vrednovati i certificirati kao takvu. Svoj muzej ne oglašava kao atrakciju, no navodi da bi mogao svrstati Muzej novog vala pod taj pojam te da će ga možda ubuduće tako i oglašavati. Smatra da se njegov muzej od sličnih muzeja u Zagrebu najviše razlikuje po tematici. Pronalazi sličnosti s Muzejem prekinutih veza u vidu nabave muzejske građe budući da se oslanjaju na kupnju ili donacije ljudi čiju baštinu predstavljaju. Ističe razliku između Muzeja iluzija koji pruža doživljaj, a nema zbirke predmeta za razliku od njegove institucije. Smatra da je Muzej novog vala po svojoj zbirci bliže tradicionalnom muzeju, ali da je daleko od nekog znanstvenog pristupa. Muzej novog vala se ne pronalazi u definiciji paramuzeja kakvu zagovara Nora Sternfeld. Jedinu promjenu koju potiče njihov muzej jest ta da mladi posjećuju njihov muzej što ih može kasnije motivirati za posjet nekog tradicionalnog muzeja. Smatra da je moguće da postoje neki muzeološki stručnjaci koji vide njegovu instituciju kao udar na tradicionalni muzej, no to nije

¹⁰⁹https://www.zadarskilist.hr/ostalo/scena/foto-bili-smo-u-muzeju-koji-je-izazvao-bijesnu-reakciju-johnnyja-stulica-lijepo-je-vidjeti-i-mladost-da-navraca/?meta_refresh=true (2.12.2022.)

bio njegov cilj.. Vlasnik nema mišljenje oko uspješnosti njegove institucije u slučaju da se ne smije nazvati muzejem. Navodi kako bi u slučaju da se svi novi privatni muzeji ne smiju tako zvati vjerojatno i dalje imali sličan naziv. Kao jedan od mogućih naziva za svoju ustanovu navodi „Kuća novog vala“. Muzej ostvaruje prihod preko prodaje ulaznica i proizvoda u muzejskoj trgovini, no budući da je u vrijeme intervjua bio otvoren samo tri tjedna, još uvijek nema potpunih podataka o financijama te hoće li im prihodi biti dovoljni za pokrivanje troškova. Prijavili su se na programske natječaje Gradskog ureda za kulturu za 2023. i Turističke zajednice Zagreb za povremene projekte unutar muzeja, no ne znaju hoće li dobiti novac za to. Također, namjeravaju tražiti sufinanciranje za velike projekte poput gostovanja Beogradskog muzeja novog vala i Ljubljanskog muzeja novog vala. Budući da je muzej otvoren u studenom 2022. nije osjetio posljedice potresa niti pandemije SARS-CoV-2. Muzej ne vodi evidenciju o svojim posjetiteljima, već demografske podatke najčešće vade s društvenih mreža. Pomoću njih, ali i preko onoga što su osobno primijetili, Muzej najčešće posjećuju ljudi koji su živjeli za vrijeme novog vala, uključujući i ljude van Zagreba. Navodi da Muzej posjećuju i grupe mladih, kao i srednjoškolci. Većina posjetitelja su iz Hrvatske. Strani državljani koji posjećuju Muzej uglavnom su s područja bivše Jugoslavije zbog tematike, no ima iznimaka, poput posjetitelja iz Južne Koreje. Budući da Muzej djeluje manje od mjesec dana, još uvijek nemaju uvid o ponovnim posjetiteljima te na njih ti podaci nisu mogli ni utjecati.¹¹⁰

¹¹⁰ Strukturirani intervju

7. ZAKLJUČAK

Naposljetku možemo zaključiti da se muzej i sam pojam muzeja konstantno mijenjao kroz povijest. Ne zna se točan nastanak čovjekove potrebe za izlaganjem predmeta, no ona je već bila prisutna u 3. stoljeću prije Krista kada je prvi put upotrijebljen naziv muzej – u grčkom obliku i to za jedinstveno znanstveno središte s knjižnicama u Aleksandriji. No, paralelno s tom uporabom pojavljuju se i prve zbirke dostupne javnosti. U antičkom Rimu se također pojam muzeja nije vezao uz zbirke predmeta već uz mjesto pod zaštitom muza gdje su se nalazili filozofi i učenjaci. Ipak, i tada se naziru karakteristike današnjih muzeja poput estetskog vrednovanja predmeta i potrebe javnog izlaganja. Krajem 15. stoljeća riječ muzej počinje označavati zbirku (umjetničkih) predmeta, a u 17. i 18. stoljeću zbirke nazivane muzejima su se smatrale tzv. kabinetima svijeta – prikazima razumijevanja svijeta. Prema nekim autorima kasniji su muzeji u 19. stoljeću težili racionalizmu. Dok je u tom razdoblju motivacija posjetiteljima pretežito bila studiranje i unaprjeđenje profesije, s vremenom se to sve češće naziva motivom edukacije da bi krajem 20. stoljeća prevladao doživljaj. Muzej se za vrijeme Francuske revolucije koristio kao sredstvo borbe za političke i društvene promjene. Od 19. stoljeća muzej se trajno definira kao javna ustanova kao i svi muzeji prezentirani u ovom radu. Muzeje 19. i 20. stoljeća karakteriziraju specijalizacija i razgrananje muzeja kao i pojava interdisciplinarnih muzeja i masovni napredak tehnologije.

Upravo je napredak tehnologije utjecao na nastanak dijela ovih zagrebačkih muzeja i njima sličnih. Primjerice, Muzej iluzija i Backo mini exspress uvelike ovise o tehnologiji 20. i 21. stoljeća. Također, muzej Gljiva ne bi bez moderne tehnologije mogao prezervirati gljive koje izlažu. Tehnologija je ključno sredstvo u stvaranju doživljaja u modernom svijetu te je nastanak ovih muzeja i njena posljedica, ali i posljedica ekonomije doživljaja. Najbolje se to vidi, na primjer, u Splitu gdje nalazimo Muzej igre prijestolja s tematikom popularne britanske serije, a u Zagrebu je popularan svjetski trend poput kulture osamdesetih godina 20. stoljeća doveo do otvaranja Muzeja 80-ih.

S obzirom da se svijet već u drugoj polovici 20. stoljeća našao preplavljen brojem raznovrsnih muzeja sve češće se postavlja pitanje što čini muzej kao instituciju. Kao posljedica razgranjivanja botanički i zoološki vrtovi su se nekoć smatrali muzejima sve do promjene definicije. Danas se pitanje postavlja za neke druge ustanove koje se međusobno značajno razlikuju, ali ipak među sobom imaju neke sličnosti. Uzevši primjer zagrebačkih

novijih tematskih muzeja možemo zaključiti da su sve javne ustanove, privatnog karaktera ili vrlo rijetko, kao što je to u slučaju Muzeja gljiva, pod vlasništvom grada Zagreba. Time ispunjavaju važan čimbenik muzeja, a to je otvorenost za javnost. Iako se u najnovijoj ICOM-ovoj definiciji kao i u prethodnoj ističe da je muzej neprofitna institucija smatram da se to, ne može upotrijebiti kao kriterij određivanja muzeja. Profitne institucije mogu obavljati muzejske funkcije jednako kao i neprofitne. Ustanove predstavljene u radu su sve profitne s iznimkom Muzeja gljiva kojeg financira Grad Zagreb. Iako sve ove institucije ciljaju na trajnost, zbog nepredvidljivog i nestalnog okoliša u kojem djeluju često su izložene faktorima koji mogu utjecati na njihovu egzistenciju. Kao što je ranije u radu navedeno, privremena institucija može ispunjavati muzejske funkcije jednako dobro kao i dugotrajna te trajnost ne bi trebao biti faktor u tome što čini muzej. Svi navedeni muzeji, osim Muzeja iluzija, posjeduju zbirke. Nova muzejska definicija uključuje i muzeje koji nemaju zbirke, ali kriterij onoga što čini neku instituciju muzejem leži u uporabi zbirke. Svi muzeji u ovom radu imaju stalnu izložbu koja zauzima određeni prostor te koju posjetitelji mogu iskusiti osjetilima i kretanjem kroz prostor. Ono u čemu neke od ovih ustanova djelomično ne zadovoljavaju tipične karakteristike muzeja jest rad za dobrobit zajednice putem izlaganja i edukacije. Osim Muzeja čokolade koji najviše ispunjava ovaj čimbenik, većina ovih muzeja tek djelomično educira svoje posjetitelje o nekom fenomenu i to često ne iz stručne i znanstvene perspektive.

Treba istaknuti razliku između muzeološke i zakonske definicije muzeja. Zakonske definicije se u svijetu, pa tako i u Hrvatskoj sporije ažuriraju i prilagođavaju promjenama u muzeološkoj struci. Prema Zakonu o muzejima, ove ustanove imaju pravo zvati se muzejem iako nisu registrirane ustanove od strane Ministarstva kulture. Unatoč tome što se nazivaju muzejem, muzeološka zajednica ih često ne smatra takvima prije nego kompletiraju proces registracije, odnosno dokažu da obavljaju sve muzeološke funkcije.

Mogu li se spomenuti zagrebački muzeji nazvati paramuzejima? To je bilo važno pitanje koje se postavljalo u ovom radu. Postoji više viđenja pojma paramuzej. Najčešće među muzeološkim stručnjacima prevladava ono da je paramuzej pojam kojim se označavaju muzeji koji ne obavljaju ili obavljaju samo dio muzejske djelatnosti, najčešće interpretiranje i izlaganje o određenom fenomenu. Međusobno se znatno razlikuju te se ne uklapaju u tipične klasifikacije muzeja. Najčešće su u privatnom vlasništvu te orijentirani na ostvarivanje profita, a što ih dovodi u sukob s definicijom muzeja u kojoj se ističe neprofitnost. Tijekom istraživanja koje sam proveo među 9 od 11 postojećih novih muzeja u Zagrebu, četiri se vide kao paramuzej, uključujući i Muzej čokolade koji ističe da se privremeno mogu svrstati pod

taj pojam, ali nastoje se registrirati kao privatni muzej. Tri muzeja smatraju da njihov muzej nije paramuzej, dok dva nemaju mišljenje ili ne znaju je li njihova institucija paramuzej. Dio muzeja imao je problem s pojmom zato što se ističe orijentiranost na profit. Drugo, novije viđenje pojma paramuzej kao uistinu demokratske institucije, većina zagrebačkih muzeja (njih 5) je djelomično prihvatila. Vide svoj muzej kao novu vrstu muzeja ili kao platformu za poticanje nekih društvenih promjena u manjoj ili većoj mjeri ili žele biti prihvaćeni u muzejskoj zajednici kao Muzej čokolade. Jedino se Muzej 80ih u potpunosti pronalazi u ovom viđenju pojma paramuzej. Tri muzeja se u cijelosti ne pronalaze u takvoj definiciji. Mnogi smatraju da pojam paramuzej nosi sa sobom negativne konotacije, najvjerojatnije zbog prefiksa „para“ te da stoga nije primjeren naziv za neku instituciju. No, također postoje i mišljenja da neke institucije ruše imidž pojma muzej jer se tako nazivaju, a ne obavljaju muzejske djelatnosti i funkcije. Većina muzeja se ne slaže s pojmom muzejska atrakcija kao onim koji bi mogao opisati njihovu instituciju, iako značajan broj smatra da je njihov muzej atrakcija sama po sebi ili atrakcija grada Zagreba. Samo se Muzej gljiva oglašava kao muzejska atrakcija.

Blaga većina muzeja u istraživanju smatra da bi njihova institucija bila uspješna i bez naziva muzej, tri muzeja nisu sigurni u rezultate, a dva misle da ne bi bili jednako uspješni. Pet od devet muzeja znaju kako bi je imenovali u tom slučaju.

Najčešći glavni motiv za osnutak tematskih zagrebačkih muzeja, prema istraživanju, bila su osobna iskustva i interesi osnivača, a samo dva muzeja navela su zaradu kao jednu od glavnih motivacija. Uz to, samo je Muzej kanabisa naveo edukaciju kao primarni motiv. Od muzejskih djelatnosti svi muzeji, osim Muzeja iluzija, rade poslove nabave muzejske građe. Samo Muzej prekinutih veza i Muzej čokolade vode muzejsku dokumentaciju. Značajan broj muzeja obavlja funkciju istraživanja, iako u nekim slučajevima ono nije znanstvene prirode. Većina muzeja provodi nekakvu vrstu edukacije, dok se stručnost i znanstvena autentičnost te edukacije razlikuje među institucijama. Svi muzeji obavljaju funkciju komunikacije.

Svi novi tematski muzeji u Zagrebu ostvaruju prihod putem prodaje ulaznica dok je kod njih šest od devet prisutna muzejska trgovina, a samo u Muzeju prekinutih veza i kafić. Gotovo svim muzejima prihod zadovoljava troškove potrebne za vođenje muzeja. Potres u Zagrebu 2020. je samo značajno utjecao na Muzej ratnih fotografija budući da im je izložbeni prostor pretrpio golema oštećenja te zbog troškova obnove nisu mogli ponovno otvoriti svoj

muzej. Kao ustanove koje se oslanjaju na prihod od ulaznica, pandemija je značajno utjecala na rad spomenutih muzeja, dakako onih koji su bili otvoreni i prije njenog početka.

Četiri muzeja trenutno vode evidenciju o svojim posjetiteljima, a sedam ih ima uvid u ponovne posjetitelje. Muzej prekinutih veza i Muzej iluzija periodično vode evidenciju o posjetiteljima. Demografske karakteristike se uvelike razlikuju od muzeja do muzeja, ovisno o njegovoj tematici. Zajedničke karakteristike koja se mogu primijetiti su da nema pretjerane razlike posjećenosti po pitanju spola te da turisti predstavljaju značajan udio među posjetiteljima osim u pojedinim muzejima poput Muzeja novog vala. Također, svi ovi muzeji nalaze se u blizini centra grada kako bi bili što dostupniji posjetiteljima. Na rad dvije trećine muzeja u istraživanju podaci o posjetiteljima nisu utjecali.

Prema mom mišljenju, svaki se od ovih muzeja mora sagledati individualno i to u odnosu na zakonski određenu muzejsku djelatnost, a sve kako bi se moglo odrediti zaslužuju li naziv muzej. Većina vlasnika i djelatnika ovih muzeja slaže se s potrebom uvođenja neke dodatne klasifikacijske oznake za njihove muzeje te misle da trenutno zakonodavstvo nije prilagođeno njihovim institucijama. Unatoč svemu, čini se kako su iz perspektive posjetitelja ove institucije pronašle svoje mjesto u modernom društvu 21. stoljeća, no da bismo znali nešto više o tome, trebalo bi provesti i istraživanje njihova mišljenja o ovim novim tematskim muzejima u Zagrebu.

8. POPIS LITERATURE

Asche, F, Döring, D, Sternfeld, N. *The Radical Democratic Museum”: A Conversation about the Potentials of a New Museum Definition.* // *Museological Review*. 24, 2020. str. 34-41.

Bennet, T. *The birth of the museum: history, theory, politics.* London; New York: Routledge, 1995. str. 19-95.

Dillenburg, E. *What, if Anything, Is a Museum?* // *The exhibitionist spring*. 30, 2011. str. 8-13.

Franulić, M. *Registracija/akreditacija muzeja – pomoć u upravljanju i mjerilo za njegovo vrednovanje* // *Informatica museologica*, 33 (1-2), 2002. str. 30-34.

Marić, I. *Pregled hrvatskih novih muzeja, novih stalnih postava i ostalih zanimljivih projekata iz svijeta muzeja u 2015.* // *Informatica museologica*, 45-46, 2015. str. 33.

Maroević, I. *Uvod u muzeologiju*, Zagreb: Radovi Zavoda za informacijske studije; knj. 6, 1993. str. 18-80.

Miklošević, Ž, Babić D. *Constructing heritage through subjectivity: Museum of broken relationships*, // *Emotion, Affective Practices, and the Past in the Present* / uredili Laurajane Smith, Margaret Wetherell, Gary Campbell. D. London ; New York : Routledge, 2018. str. 72-83.

Salguero, B. *Defining the Museum: Struggling with a New Identity.* // *Curator the museum journal*. 63. (2020) str. 591-596.

Santo, R. *O Tortureumu, novootvorenom muzeju torture u Zagrebu.* // *Informatica museologica*, 45-46, 2015. str. 64-66.

Van Mensch, P. *Towards a Methodology of Museology*, Zagreb, 1992. str. 225-232.

Vujić, Ž. *Konceptualizacija muzeja ženskog nasljeđa. Posebna soba: žensko nasljeđe: roba, spektakl ili muzej za sve? : radovi sa znanstveno-književnog skupa “Marija Jurić Zagorka - život, djelo, nasljeđe / Žensko nasljeđe: roba, spektakl ili muzej za sve?”* / uredili Lidija Dujć, Maša Grdešić, Renata Kirin Jambrešić, Anita Dremel, Sandra Prlenda. Zagreb : Centar za ženske studije : Institut za etnologiju i folkloristiku, 2021. str. 5-9.

8.1. POPIS MREŽNIH IZVORA

ICOM approves a new museum definition, 24.08.2022. <https://icom.museum/en/news/icom-approves-a-new-museum-definition/> (9.11.2022.)

Zakon o muzejima, <https://www.zakon.hr/z/302/Zakon-o-muzejima> (11.11.2022.)

Muzej iluzija ima nove vlasnike. Otkrili su nam svoje planove, 03.08.2021. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/muzej-iluzija-ima-nove-vlasnike-otkrili-su-nam-svoje-planove/2294902.aspx> (11.12.2022.)

<https://muzejiluzija.com/> (11.12.2022.)

<https://muzejiluzija.com/o-nama/> (11.12.2022.)

<https://muzejiluzija.com/grupne-posjete/> (11.12.2022.)

<https://muzejiluzija.com/eventi/> (11.12.2022.)

<https://www.zagreb80.com/pocetna/#> (10.12.2022.)

Muzej 80-ih najavio zatvaranje, ali Zagrepčani su brzo reagirali i organizirali pomoć: Evo kako možete sudjelovati u očuvanju muzeja, 08.07.2020. <https://www.zagreb.info/ritam-grad/muzej-80-ih-najavio-zatvaranje-ali-zagrepčani-su-brzo-reagirali-i-organizirali-pomoc-evo-kako-mozete-sudjelovati-u-ocuvanju-muzeja/271158/> (10.12.2022.)

Bartolović, H, Kako su živjele Zagrepčanke u 80-ima? Ovog vikenda otkrijte u Muzeju 80-ih, 22.09.2022. <https://grazia.hr/zena-80-ih-muzej-osamdesetih-zagreb/> (10.12.2022.)

<https://hr.museumofhangovers.com/> (4.12.2022.)

Topolčić, M. A. Nevjerojatni Muzej mamurluka, 14.09.2022.

<https://nevjerojatni.hr/nevjerojatni-muzej-mamurluka/> (4.12.2022.)

Palijan, D. Jedinstveni muzej mladih za mlade – posjetite Muzej mamurluka!, 17.12.2021. <https://mimladi.hr/2021/12/17/jedinstveni-muzej-mladih-za-mlade-posjetite-muzej-mamurluka/> (4.12.2022.)

Prvi Muzej Mamurluka otvara se u jednom od najvećih gradova svijeta, 03.09.2022. <https://www.journal.hr/kultura/muzej-mamurluka-otvoren-u-sangaju/> (4.12.2022.)

Službeno otvorenje Muzeja čokolade u Zagrebu, 25.11.2019. <https://www.zagreb.info/dobra-klopa/foto-službeno-otvorenje-muzeja-cokolade-u-zagrebu/242093/> (13.12.2022.)

<https://muzejcokolade.hr/> (13.12.2022.)

Klindić, I. Muzej čokolade Zagreb ponovno s vama: Otvaranje nakon pauze od puna dva mjeseca, 20.05.2020. <https://licegrada.hr/muzej-cokolade-zagreb-ponovno-s-vama-otvaranje-nakon-pauze-od-puna-dva-mjeseca/> (13.12.2022.)

Otvorenje izložbe "Povijest čokolade" 09.10.2022. <https://mgk.hr/stari-grad-dubovac/novosti/otvorenje-izlozbe-povijest-cokolade/> (13.12.2022.)

https://cannabismuseum.hr/?fbclid=IwAR0rTCpeBgDYgW_wzzJMCbQAOULzcF9zYZ_J77ohMdfzVUVB0NhLQ2Hs3TI (26.11.2022.)

Otvoren Muzej gljiva, 10.05.2013. <https://www.zagreb.hr/otvoren-muzej-gljiva/51835> (6.12.2022.)

Klanjčić, K. Zagreb: Svečano otvoren Edukativni centar 'Bogatstvo svijeta gljiva' uz edukacijsku dvoranu i proširenje postava, 22.06.2020., <http://gdkb.hr/zagreb-svecano-otvoren-edukativni-centar-bogatstvo-svijeta-gljiva-uz-edukacijsku-dvoranu-i-prosirenje-postava/>

(6.12.2022.)

<https://park-maksimir.hr/edukativni-centar-bogatstvo-svijeta-gljiva/> (6.12.2022.)

<https://www.backo.hr/> (23.11.2022.)

Barić, V. Gasi se zagrebački Muzej vlakica? 'Ranije smo imali i do stotinu gostiju dnevno. Danas ih toliko uđe u mjesec dana', 02.08.2022. <https://www.tportal.hr/kultura/clanak/foto-gasi-se-zagrebacki-muzej-vlakica-ranije-smo-imali-i-do-stotinu-gostiju-dnevno-danas-ih-toliko-ude-u-mjesec-dana-foto-20220802> (24.11.2022.)

Muzej vlakica Backo Mini Express: Nikad ovako kao danas nije ljeto u Zagrebu bilo bez domaćih i inozemnih gostiju, 02.08.2022., <https://osjetihrvatsku.hr/2022/08/02/muzej-vlakica-backo-mini-express-nikad-ovako-kao-danas-nije-ljeto-u-zagrebu-bilo-bez-domacih-i-inozemnih-gostiju/> (24.11.2022.)

<https://tortureum.com/?lang=hr> (10.12.2022.)

Kunčić, K. TORTUREUM – dokle ljudsko zlo može ići? 11.05.2022. <https://kisobran.uniri.hr/2022/05/11/tortureum-dokle-ljudsko-zlo-moze-ici/> (10.12.2022.)

Tortura nikada ne prestaje, 03.07.2015., <https://vizkultura.hr/tortura-nikada-ne-prestaje/> (10.12.2022.)

Špiljak, L. 'Image of War': U Zagrebu otvoren muzej ratne fotografije, 11.10.2018., <https://www.zagreb.info/zagrebackim-ulicama/foto-image-of-war-u-zagrebu-otvoren-muzej-ratne-fotografije/192843/> (11.12.2022.)

<http://www.imageofwar.hr/old-home-2> (11.12.2022.)

Jurilj, I. Otvoren Muzej Novog vala: revolucija koju 2022. cijeni i vlast, 05.11.2022., <https://glazba.hr/citaj/izvjestaj/otvoren-muzej-novog-vala/> (27.11.2022.)

Pavić, S. Bili smo u muzeju koji je izazvao bijesnu reakciju Johnnija Štulića: 'Ljepo je vidjeti i mladost da navraća', 14.11.2022., <https://www.novolist.hr/scena/foto-bili-smo-u->

[muzeju koji je izazvao bijesnu reakciju johnnyja stulica lijepo je vidjeti i mladost da-
navraca/](#) (2.12.2022.)

8.2. PRILOG – PITANJA ZA STRUKTURIRANI INTERVJU

Strukturirani
intervju-pitanja.doc

Istraživanje novih muzeja u Zagrebu u svjetlu pojma paramuzej i zakonski određene muzejske djelatnosti

SAŽETAK

Tijekom posljednja tri desetljeća diljem svijeta se povećao broj muzeja koji se razlikuju od tradicionalnih muzeja te se ne mogu svrstati pod tipične muzeološke klasifikacije. U 21. stoljeću značajan broj takvih novih, privatnih tematskih muzeja pronalazimo i u gradu Zagrebu. Oni su direktna posljedica ekonomije doživljaja koja se zasniva na stvaranje doživljaja kojeg posjetitelji kao potrošači konzumiraju kao proizvod i na taj način omogućili osnivačima zaradu.

Teoretičari muzeologije te muzeološki stručnjaci uvode pojam paramuzej kako bi označili nove tematske muzeje koji ne obavljaju ili obavljaju samo dio muzejske djelatnosti, najčešće interpretiranje i izlaganje o određenom fenomenu, većinom su u privatnom vlasništvu te orijentirani na ostvarivanje profita. Postoje više viđenja pojma paramuzej. Novije viđenje tog pojma ga definira kao demokratsku instituciju koja preispituje tradicionalne muzeje te koristi svoju instituciju kao sredstvo za poticanje društvenih i političkih promjena te kao sredstvo emancipacije.

Kroz rad je osim pojma paramuzej te drugih naziva za nove tematske privatne muzeje analiziran i razvoj institucije muzeja te naziva muzej kroz povijest. Nadalje, analiziran je i razvoj muzeološke definicije muzeja s kojom su ranije spomenuti muzeji u sukobu. Shodno tome predstavljene su i zakonske definicije muzeja prema kojima se ove institucije smiju nazivati muzejima. U radu je provedeno istraživanje zagrebačkih novih muzeja u vidu toga mogu li se nazvati paramuzejima prema bilo kojem od viđenja tog pojma. Istraživanje je dovelo do zaključaka da se oni međusobno značajno razlikuju, ali je također ukazalo na neke njihove zajedničke karakteristike poput obavljanja funkcije komunikacije te ostvarivanja prihoda putem ulaznica.

Ključne riječi: paramuzej, novi zagrebački muzeji, muzejska atrakcija, povijest muzeja, definicija muzeja, zbirke, zakon o muzejima, ICOM-ova definicija muzeja

Research of new museums in Zagreb in the light of the term paramuseum and legally defined museum activity

SUMMARY

During the last three decades, the number of museums that differ from traditional museums and cannot be classified under typical museological classifications has increased worldwide. In the 21st century, a significant number of such new, private thematic museums can also be found in the city of Zagreb. They are a direct consequence of the experience economy, which is based on the creation of an experience that visitors as consumers consume as a product and thus enable the founders to make money.

Theoreticians of museology and museology experts introduce the term paramuseum to denote new thematic museums that do not perform or perform only a part of museum activities, usually interpretation and presentation of a certain phenomenon, are mostly privately owned and oriented towards making a profit. There are several views of the term paramuseum. A more recent view of the term defines it as a democratic institution that questions traditional museums and uses its institution as a means to encourage social and political change and as a means of emancipation.

In addition to the term paramuseum and other names for new thematic private museums, the paper also analyzed the development of the museum institution and the name museum throughout history. Furthermore, the development of the museological definition of a museum, with which the previously mentioned museums are in conflict, is also analyzed. Accordingly, the legal definitions of museums are also presented, according to which these institutions may be called museums. In the paper, research was conducted on Zagreb's new museums in terms of whether they can be called paramuseums according to any of the views of the term. The research led to the conclusions that they are significantly different from each other, but it also pointed to some of their common characteristics, such as performing the function of communication and generating income through tickets.

Keywords: paramuseum, new museums in Zagreb, museum attraction, history of museums, definition of museums, collections, law on museums, ICOM's definition of museums